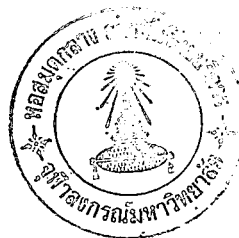

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เหล่านี้ มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางจริยธรรมอย่างกว้างขวาง เช่น มีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก จนละเลยหรือย่อหย่อนต่อความสำคัญของจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาสังคมน่าับ ประการ ดังจะเห็นได้จากสถิติคดีอุกฉกรรจ์ที่พระราชอาญาจักรต่อไปนี้ (ข้อมูล ชูบัวรุ่ง ๒๕๒๔: ๖๑)

ปี	ฆ่าคนตาย	ปล้นทรัพย์	ชิงทรัพย์	วางเพลิง
๒๕๑๔	๑๑๘๘๑	๔๓๕๘	๗๔๔	๒๑๑
๒๕๒๐	๑๐๐๐๒	๓๕๖๐	๖๕๓	๑๘๘
๒๕๒๑	๑๑๔๘๘	๔๓๘๒	๘๔๕	๒๑๖
๒๕๒๒	๑๒๕๔๓	๔๗๑๕	๘๔๘	๒๗๐
๒๕๒๓	๑๑๗๑๕	๔๓๑๕	๘๓๘	๒๒๖

นอกจากปัญหาอันเป็นคดีอุกฉกรรจ์เหล่านี้แล้ว ยังมีปัญหาสังคมอื่น ๆ อาทิเช่น การลักขโมย การฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่น การติดยาเสพติด การค้ายาเสพติด การทุจริตต่อหน้าที่ การโกงภาษี การค้าของเถื่อน การตัดไม้ทำลายป่า โสเภณี การพนัน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่บุคคลทุกฝ่ายในสังคมต่างก็ให้ความสนใจและพยายามหาหนทางแก้ไขกันมาโดยตลอด แต่ก็เห็นได้จากสถิติแล้วว่า ถึงแม้จะมีการพิจารณาหาทางแก้ไข ปัญหาเหล่านี้ก็หาได้ลดน้อยลงไปไม่ ยังคงเป็นที่หวุ่นวิตกของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเช่นเดิม

หากพิจารณาถึงปัญหาอย่างถ่องแท้แล้ว จะเห็นได้ว่าประกอบด้วยสาเหตุที่สำคัญ ๒ ประการคือ สาเหตุภายนอก อันได้แก่ ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ฯลฯ และสาเหตุภายในอันได้แก่ การมีพฤติกรรมต่อตนเองที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม เช่น ขาดการควบคุมตนเอง ปลอ่ยให้ตนเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งชั่วๆ มีความเห็นแก่ตัวคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว เท่าที่ผ่านมามีสาเหตุภายนอกนั้นได้มีการพยายามที่จะแก้ไขโดยวิธีการต่าง ๆ ดังเช่น มีการส่งเสริมและให้ความรู้ทางวิชาชีพ มีการควบคุมแหล่งอบายมุขต่าง ๆ มากขึ้น มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อจัดการกับผู้กระทำผิดทั้งหลาย ส่วนสาเหตุภายในนั้นยังไม่มีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจังเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วหากคนเรามีพฤติกรรมต่อตนเองที่ถูกต้องและเหมาะสม สามารถที่จะบังคับควบคุมตนเองได้ สามารถงดเว้นการกระทำผิดหรือความชั่ว มีการประเมินว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ และประพฤติตนในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ งดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น พฤติกรรมที่แสดงออกมามีภายนอกไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมต่อสังคม พฤติกรรม เศรษฐกิจ พฤติกรรมการเมืองหรือพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นไปในทางที่ถูกต้องด้วย ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดน้อยลง

บุคคลต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นนักเรียนหรือนักการศึกษาคณะต่างก็ตระหนักถึงความจำเป็นของการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อตนเองดังกล่าวนี้นี้ให้แก่คนในสังคม วิธีการที่จะปลูกฝังที่สำคัญวิธีหนึ่งคือ ปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยให้ได้รับการวางพื้นฐานอย่างเข้มแข็งที่สุด ดังที่งามตา ยงศิริ (๒๕๒๒: ๑๐๑) กล่าวไว้ว่า

บุคคลจะเป็นคนดีหรือเลวอย่างไร ย่อมมีการสะสมความดีเลวอย่างนั้นไว้ตั้งแต่วัยเด็ก จาก การเรียนรู้สิ่งทีผ่านเข้ามาในวงชีวิต ได้แก่ ประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการอบรมเลี้ยงดูซึ่งบุคคลได้รับในวัยต้น เด็กจะมองเห็นความแตกต่างของสิ่งดีและสิ่งชั่ว สิ่งที่ดีและถูก โดยการเรียนรู้จากบุคคลและสิ่งแวดล้อม และวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเป็นสมาชิกในสังคมไทย ดังนั้นในช่วงแรกของชีวิตเด็กควรจะได้รับ การปลูกฝังจริยธรรมมากกว่าช่วงอื่น

การปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชนนี้กระทำได้โดยอาศัยการศึกษาเป็น เครื่องมือที่สำคัญ และการจะจัดการศึกษาอบรมจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพได้นั้น เนื้อหาวิชาจะต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือความต้องการของสังคม ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (กรมวิชาการ ๒๕๒๓: หน้า คำนำ) กล่าวไว้ว่า

จริยศึกษาหรือการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมให้เยาวชนไทยมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จทางการศึกษาตลอด สิ่งซึ่งเป็นการต้องการ

ในปัจจุบันก็คือ การรวบรวมความรู้ความคิดให้เป็นระบบระเบียบที่แน่นอนชัดเจน เกี่ยวกับความหมายและรากฐานโครงสร้างของจริยธรรมตลอดจนการเลือก พื้นจริยธรรมหลักหรือจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญต่อการปลูกฝังให้เกิดขึ้นตามลักษณะความต้องการของสังคมไทย

จะเห็นได้ว่า สิ่งสำคัญที่ควรกระทำยิ่งในขณะนี้คือ การสำรวจและรวบรวมความคิดเห็นทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเองดังกล่าวให้เป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน เพื่อจะได้จัดการศึกษาให้ได้ผลมีประสิทธิภาพสูง การสำรวจและรวบรวมความคิดเห็นดังกล่าวนี้นอกจากจะกระทำกับเยาวชนแล้ว ควรกระทำกับบุคคลที่มีอิทธิพลในการกำหนดความรู้สึคนึกคิด ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็กด้วย บุคคลเหล่านี้ได้แก่ ปิตามารดาหรือผู้ปกครอง และ ครู ซึ่งต่างก็มีบทบาทมากในการปลูกฝังความรู้สึคนึกคิด ค่านิยมต่าง ๆ ปิตามารดาจะเป็นตัวแบบที่สำคัญที่สุดในการเป็นแบบอย่างให้เด็กได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นต้นกำเนิดในการอบรมสั่งสอนเด็กอย่างลึกซึ้งที่ทำให้พฤติกรรมต่าง ๆ ก่อรูปขึ้น (Hurlock ๑๔๕๖: ๔๓๔) ปิตามารดาหรือผู้ปกครองจึงมีส่วนสัมพันธ์ในการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางด้านจิตใจของเด็กอย่างลึกซึ้ง ครูก็เช่นเดียวกัน ครูเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กต่อจากปิตามารดา เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เด็กภายในโรงเรียน เพื่อให้เด็กสามารถรับผิดชอบต่อสังคมเมื่อถึงวัยผู้ใหญ่ บรรยากาศทางสังคมภายในโรงเรียนที่มีคุณภาพจะช่วยบั่นทอนเด็กให้สามารถปรับปรุงตนเอง รู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนและรู้จักใฝ่หาสิ่งที่เป็นคุณค่าของชีวิตอันถาวร เพื่อฝึกตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้ (ดวงเดือน พันธุมนารีน และ บุญยิ่ง เจริญยิ่ง ๒๕๒๐: ๑๓๖) กลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุด เพราะฉะนั้นในการจัดการศึกษาอบรมจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเองให้ได้ผล จึงควรที่จะสำรวจและรวบรวมความคิดเห็นทั้งจากตัวเด็กนักเรียน ครู และ ผู้ปกครองด้วย

วิธีการที่จะสำรวจและรวบรวมความคิดเห็นทางจริยธรรมตามสภาพที่เป็นจริงอย่างเป็นระบบระเบียบชัดเจนนั้นกระทำได้หลายวิธี อาทิเช่น การสำรวจพฤติกรรมของคนในสังคม การสำรวจความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมและผลที่เกิดจากการกระทำนั้น อีกวิธีหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือ การสำรวจปฏิกริยาจริยธรรมที่คนในสังคมมีต่อการกระทำของผู้อื่น ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์อาศัยอยู่ในสังคมซึ่งต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ได้รับรู้และประเมินพฤติกรรมของบุคคลอื่นว่า ดี ถูก ควร หรือไม่ อันส่งผลให้มีปฏิกริยาทางบวก เช่น การยกย่องชมเชย ภูมิใจ ให้กำลังใจ หรือปฏิกริยาทางลบ เช่น การตำหนิ ราคายู ฟ้องร้องต่อผู้กระทำนั้น ๆ ปฏิกริยาดังกล่าวอาจเป็นเพียงปฏิกริยาภายในไม่แสดง

ออกมาภายนอกหรือปฏิกริยาภายนอกก็ได้ ปฏิกริยาจริยธรรมโดยเฉพาะปฏิกริยาภายนอกมีส่วนสำคัญ
 ยิ่งในการเสริมสร้างและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ในวัยเด็กปฏิกริยาจริยธรรมจากผู้ใหญ่
 เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างหล่อหลอมและขัดเกลาลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเด็ก การ
 กระทำใดที่เด็กทำไปแล้วได้รับการยกย่องชมเชยจากผู้ใหญ่ เด็กก็จะมีแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งนั้นใน
 เวลาต่อมา ในทำนองเดียวกัน การกระทำใดที่เด็กทำไปแล้วไม่ได้รับการยอมรับ ถูกตักเตือน
 ตำหนิหรือลงโทษ เด็กก็จะมีแนวโน้มไม่กระทำสิ่งนั้นในอนาคตอีก (ธีระพร อุวรรณโณ ๒๕๖๔ :
 ๑-๔)

สังคมไทยเรามีพฤติกรรมหรือการกระทำหลายอย่างที่ไม่เป็นที่ยอมรับอย่างยิ่ง อาทิ เช่น
 การที่ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายอื่น การกระทำดังกล่าวนี้ถือเป็นการกระทำ
 ที่ไม่ดี ไม่ถูกไม่ควรอย่างยิ่งซึ่งคนในสังคมต่างก็มีปฏิกริยาทางลบต่อการกระทำนี้ ผลคือพฤติกรรม
 หรือการกระทำดังกล่าวปรากฏน้อยมากในสังคมไทย เพราะฉะนั้นพฤติกรรมใดที่คนในสังคมมีปฏิกริยา
 ในทางลบ พฤติกรรมนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะลดลง และพฤติกรรมใดที่คนในสังคมมีปฏิกริยาในทางบวก
 พฤติกรรมนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นยิ่งกว่านั้นสังคมใดที่มีสมาชิกกล้าแสดงออกถึงปฏิกริยาจริยธรรม
 ต่อการกระทำของผู้อื่น สังคมนั้นก็จะมีสมรรถภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและลด
 พฤติกรรมที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาลงไป ส่วนสังคมที่สมาชิกขาดความกล้าหาญในการแสดงปฏิกริยา
 จริยธรรมต่อการกระทำของผู้อื่น มักจะเป็นสังคมที่สมาชิกทำอะไรตามใจชอบและขาดการส่งเสริม
 พฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคม สังคมก็จะมีจริยธรรมเสื่อมและเกิดความสับสนวุ่นวายไม่สงบสุข
 การศึกษาปฏิกริยาต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น นอกจากจะทำให้ทราบสภาพที่เป็นจริงของจริยธรรม
 เกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเองของสังคมไทยแล้ว ยังทำให้ทราบว่า สังคมไทยมีความเคร่งครัดหรือ
 หละหลวมในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเพียงใด ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งสำรวจปฏิกริยาจริยธรรมของ
 นักเรียน ครู และ ผู้ปกครอง ต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนว
 ทางและวิธีการเสริมสร้างจริยธรรมแก่คนในสังคมไทยอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ความหมายของจริยธรรม แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ (Ethics) ใน
 เรื่องของปรัชญา เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติ แล้ววางหลัก

กำหนดเป็นมาตรฐานไว้ (พระยาอนุমানราชธน ๒๕๑๖ : ๔๐๔)

นักจิตวิทยาผู้สนใจในเรื่องจริยธรรมต่างก็ให้ความหมายของจริยธรรมแตกต่างกัน ใน
ทรรศนะของ ไอเซ็งค์ (Eysenck) จริยธรรมเป็นผลสะท้อนจากการวางเงื่อนไข (Condi-
tioned Reflex) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการกระทำที่สังคมลงโทษ โดยการหลีกเลี่ยงนั้นมีความ
กังวลเป็นรากฐานอยู่ แนวคิดนี้สอดคล้องกัน เบอโรวิทซ์ (Berkowitz) ที่ว่า จริยธรรมเป็น
การประเมินการกระทำอันเป็นความเชื่อของสมาชิกในสังคมตามที่กำหนดไว้ว่าถูกต้อง (Lickona
๑๙๗๖ : ๖ - ๕)

ในความเห็นของ ไฮแกน (Hogan ๑๙๗๓ : ๒๑๗ - ๒๓๒) เขาเชื่อว่าจริยธรรม
เป็นระบบของกฎเกณฑ์ สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคมหรือพฤติกรรมระหว่างบุคคล

บราวน์ (Brown ๑๙๖๕ : ๔๑๑) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจจริยธรรม เขาเห็นว่าจริย-
ธรรมคือ ระบบกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกออกจากการกระทำที่ผิดคล้ายไวยากรณ์
เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจากประโยคที่สร้างขึ้นไม่ได้
จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนไวยากรณ์ซึ่งมีวิวัฒนาการไปเสมอ อาจเป็นไปได้ว่าจริยธรรม
ทั้งหลายเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าไวยากรณ์เสียอีก จริยธรรมเปลี่ยนไปเพราะความขัดแย้งกันเอง
หรือเพราะมีอิทธิพลจากแหล่งอื่น

ในทรรศนะของ โคลเบิร์ก (Kohlberg ๑๙๗๑ : ๔๐๔) จริยธรรมเป็นสิ่งควบคุม
การตัดสินใจถูกต้องเหมาะสมของพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้นจะมีลักษณะเป็น
เหตุผลสากลกว้างขวางไม่ขัดแย้งกัน เป็นเหตุผลที่มีรากฐานจากความมีหลักการและเป็นอุดมคติ

จากความหมายจริยธรรมที่ได้เสนอข้างต้นนี้พอสรุปได้ว่า จริยธรรมรวมลักษณะที่สา-
มารถตัดสินได้ว่า เป็นลักษณะที่ดี ที่ถูกที่ควรแก่การกระทำ โดยสังคมแต่ละสังคมจะเป็นผู้ตัดสิน
และวางมาตรฐานของลักษณะเหล่านั้น เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานหรือข้อกำหนดให้บุคคลในสังคม
กระทำตามโดยอาศัยเงื่อนไขการให้รางวัลและการลงโทษ ทั้งนี้ด้วยความคาดหวังว่าจะทำให้เกิด
ความสงบสุขแก่ส่วนรวม จริยธรรมจึงเป็นแนวทางของบุคคลในการตัดสินใจ การกระทำใดเป็น

สิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ควรปฏิบัติ การกระทำหรือพฤติกรรมใด เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม

ต้นกำเนิดของจริยธรรมในส่วนบุคคล

ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของจริยธรรมในส่วนบุคคลมีผู้ให้ทรรศนะแตกต่างกันไป นักปรัชญากลุ่มที่เชื่อในความดีสูงสุด (Formalism) เชื่อว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่ตายตัวในธรรมชาติ ไม่เปลี่ยนแปลงตามเวลาและสิ่งแวดล้อม คานท์ (Kant) ซึ่งเป็นบุคคลในกลุ่มนี้กล่าวว่า "ความดีคือ ความตั้งใจดีนั่นเอง" ตามทรรศนะนี้ความดีเป็นความดีในตัวของมันเอง ไม่ใช่ผลของการกระทำ มโนธรรมหรือความรู้สึกผิดชอบจะบอกว่าอะไรดีชั่ว กฎทางจริยศาสตร์จะต้องเป็นสากล มโนธรรมสากลจะถูกต้องเสมอและมโนธรรมสากลประกอบด้วยสติปัญญาของมวลมนุษย์ แล้วก่อให้เกิดกฎทางจริยธรรม (Moral Law) ซึ่งเป็นพันธะที่เกิดขึ้นกับตนเอง (Self-imposed) คนที่มีสติปัญญาย่อมคิดค้นได้เองและคานท์เชื่อว่าทุกคนมีสติปัญญา ฉะนั้นกฎทางจริยธรรม (Moral Law) ที่สั่งให้คนทำหรือไม่ทำย่อมอยู่ในตัวของแต่ละคนนั่นเอง (ปรีชา ช้างขวัญยืน ๒๕๒๐: ๒๔๒)

ฮอบส์ (Hobbs) เป็นนักปรัชญาอีกผู้หนึ่งซึ่งมีทรรศนะต่างออกไป เขามีความเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำเป็นการดูแลผลประโยชน์ของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นเพื่อความสุขของคน มนุษย์จึงมารวมกันแล้วตั้งกฎข้อบังคับขึ้นจำกัดสิทธิของแต่ละคน เช่น ห้ามขโมย มนุษย์ต้องยอมเสียสิทธิบางอย่างเพื่อประโยชน์ของตนเอง ต้องเห็นแก่ตัวน้อยลง เพื่อให้ประโยชน์สุขของเขาเองเป็นไปได้มากที่สุด มีการประนีประนอมผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ฮอบส์ให้ความเห็นว่า ศีลธรรมกับกฎหมายเป็นสิ่งเดียวกัน (วิทย์ - รัชทเวทย์ ๒๕๑๐. ก : ๑๖๓)

อย่างไรก็ดีในทางปรัชญาได้สรุปหลักเกณฑ์ในการตัดสินจริยธรรมหรือความถูกต้อง ดีงาม การกระทำ (Moral Judgement) ในสังคมหนึ่ง ๆ เป็น ๒ เกณฑ์คือ

๑. มุ่งเป้าหมาย (หรือผลลัพธ์) เป็นใหญ่ หรือมุ่งวิธีการเป็นใหญ่
๒. มุ่งประโยชน์สุข เป็นใหญ่ หรือมุ่งกฎเกณฑ์เป็นใหญ่ (วิทย์ วิศทเวทย์ ๒๕๒๐: ๑๒๖)

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ในการตัดสินจริยธรรมหรือความถูกต้อง ดีงาม ควรกระทำมีหลายเกณฑ์ด้วยกัน ในแต่ละสังคมต่างก็มีหลักในการตัดสินจริยธรรมซึ่งก็มีบางส่วนที่เหมือนกันและบางส่วนที่แตกต่างไปจากสังคมอื่นๆ อันมีผลให้มีมาตรฐานความถูกต้องความดีชั่วในแต่ละสังคมแตกต่างกันไปด้วย

นักจิตวิทยาที่ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่ต่างก็ให้ความสำคัญแก่อิทธิพลของสังคม ในการก่อให้เกิดจริยธรรมในตัวบุคคล ดังเช่น นักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์ เช่น ฟรอยด์ (Freud ๑๙๒๒: ๔๗) ให้ความสำคัญแก่สังคมว่ามีส่วนในการสร้างจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม ผ่านกระบวนการทำตนตามอย่าง (Identification) โดยเด็กจะทำตนตามอย่างบิดามารดา และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม การยึดถือบุคคลอื่นเป็นแบบอย่างเป็นการแสดงออกถึงความผูกพันทางอารมณ์ ซึ่งความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของเซียร์สและคณะ (Sears, Maccoby and Levin ๑๙๕๗: ๒๒๔) ที่พบว่าเด็กจะเลียนแบบผู้เลี้ยงดูที่ตนรักใคร่ เพราะการเลียนแบบผู้เลี้ยงดูที่ตนรักใคร่ การเลียนแบบหรือทำตนตามผู้เลี้ยงดูจะทำให้เกิดความพอใจ เหมือนกับว่าตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น และผลจากการทำตนตามอย่างผู้อื่น ทำให้เด็กรับเอากฎเกณฑ์และจริยธรรมในสังคมจากผู้เลี้ยงดูที่เด็กเลียนแบบมา เป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ

สกินเนอร์ (Skinner ๑๙๗๐: ๑๐๑-๑๒๔) ได้ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือวัฒนธรรม (Culture) ซึ่งมีแนวความคิดของจารีตประเพณีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จรรยาค่านิยมเป็นแกนสำคัญ ว่ามีส่วนกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingencies) ให้เด็กในสังคมนับตั้งแต่เกิดมา จริยธรรมจะพบได้ในเงื่อนไขทางสังคมซึ่งมีขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรม โดยบิดามารดาจะเป็นผู้สอนเด็กให้แยกความแตกต่างระหว่างสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่นๆ และการเสริมแรงที่สำคัญคือ คำพูดที่ว่า ดี ถูก เลว ด้วยเหตุนี้ถึงมนุษย์จะมีได้มีจริยธรรมหรือต้องการมาตรฐานทางจริยธรรมตั้งแต่เกิด เมื่อโตขึ้นก็ต้องมีจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามโครงสร้างวัฒนธรรมในสังคมซึ่งได้มาจากการเสริมแรงนั่นเอง

จะนั้นอาจสรุปได้ว่า ต้นกำเนิดของจริยธรรมในตัวบุคคลนั้นได้รับอิทธิพลมาจากสังคม เป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์จารีตประเพณี ในสังคมของตน จริยธรรมในตัวบุคคลจึงเกิดจากความพยายามของบุคคลที่จะปรับตัวให้สอดคล้อง กับเงื่อนไขและโครงสร้างของสังคมนั้น เพื่อก่อให้เกิดความสุขความสบายใจจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย ที่พึงปรารถนาตามที่สังคมยอมรับว่าดีงามหรือถูกต้อง

การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม เป็นที่สนใจและศึกษากันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีเกี่ยวกับ จริยธรรมแต่ละทฤษฎีต่างก็พยายามอธิบายถึงต้นกำเนิดของจริยธรรมและหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสิน จริยธรรม เกี่ยวกับปฏิกิริยาจริยธรรมนี้แม้จะยังไม่มียุทธวิธีใดที่กล่าวถึงอย่างจริงจัง แต่ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับจริยธรรมเท่าที่มีอยู่ก็ช่วยให้เข้าใจเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน จากการพิจารณาลักษณะสำคัญของ ทฤษฎีเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์เชื่อว่า จริยธรรมเป็นตัวคุณธรรม (Ethics) ที่ควบคุมพฤติกรรม ของมนุษย์ให้แสดงตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม จริยธรรมนี้ได้รับการปลูกฝังอบรมจากพ่อแม่ผู้ ใกล้ชิดเป็นสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรม จริยธรรมจะได้รับการสร้างและพัฒนาขึ้นในระบบซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) โดยเด็กจะเกิด การทำตนตามอย่าง (Identification) รับเอาลักษณะของพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิด เช่น บุคลิกภาพ ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยม ฯลฯ มาไว้เป็นของตนเอง ระบบซูเปอร์อีโก้จะเป็นระบบที่ใช้ ตัดสินว่าสิ่งใดถูกผิด และจะเสนอแนวทางต่างๆ ในเชิงอุดมคติมากกว่าจะเป็นจริง เพื่อความ- สมบูรณ์มากกว่าความพอใจ ระบบนี้ประกอบด้วย ๒ ระบบย่อยคือ อีโก้ไอดีล (Ego Ideal) และมโนธรรม (Conscience) อีโก้ไอดีล คือ ระบบที่เก็บจำสิ่งที่พ่อแม่บอกว่าเป็นดีและให้รางวัล สำหรับการกระทำนั้น ส่วนมโนธรรมคือ ระบบที่เก็บจำสิ่งที่พ่อแม่ถือว่าไม่ดี ถ้าทำจะถูกลงโทษ เป็นระบบที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลยับยั้งการกระทำที่เขาพิจารณาว่าไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร นอกจาก การยอมรับการให้รางวัลและการลงโทษจากพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูแล้ว เด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัล และการลงโทษตนเองด้วย กล่าวคือ เมื่อเด็กได้ฝ่าฝืนข้อห้ามหรือพยายามกระทำผิด เด็กจะมี การลงโทษตนเองโดยแสดงออกในรูปความรู้สึกผิด (Guilt) และเมื่อได้ปฏิบัติตามมาตรฐาน

ทางจริยธรรม ก็จะมีการให้รางวัลตนเองซึ่งอาจออกมาในรูปการชื่นชมตนเอง (Hall and Lindzey ๑๙๗๐: ๓๔-๓๕)

ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้อีกประการหนึ่งคือ นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ให้ความสำคัญกับวัยเด็ก โดยเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่อันเนื่องมาจากการผันแปรของสังคมและสภาพการณ์ชีวิตจะมีผลกระทบกระเทือนรุนแรงน้อยกว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็ก (Freud ๑๙๕๔: ๓๕๘)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมโดยนักจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม (Cognitive Developmental-Theory)

นักจิตวิทยาผู้นำในกลุ่มนี้คือลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ในทฤษฎีของโคลเบิร์ก จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกผิดมิได้เกิดจากการเรียนรู้มิได้เกิดจากการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผลอันเนื่องมาจากความสามารถทางปัญญา โคลเบิร์กเชื่อว่า เหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ จะแสดงถึงแรงจูงใจเบื้องหลัง เหตุผลเชิงจริยธรรมหรือจรรยาวิพากษ์นี้จึงเป็นองค์ประกอบที่เด่นและสำคัญที่สุดในการศึกษาด้านจริยธรรม (Kohlberg ๑๙๗๔: ๖๔-๖๕) อาศัยแนวคิดดังกล่าวประกอบกับแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของพียาเจท์ โคลเบิร์ก จึงสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้น โดยมีความเชื่อพื้นฐานคือ

๑. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น และขั้นพัฒนาการนั้นเป็นสากลเหมือนกันทุกวัฒนธรรม โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด
๒. พัฒนาการทางจริยธรรมมีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับการเรียนรู้ทางสังคมหรือบทบาทของตนเองและผู้อื่นในสังคม
๓. บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูงจะต้องใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ เพราะพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางปัญญา

โคลเบิร์กเชื่อว่า ความสามารถในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาไปตามขั้นพัฒนา

การทางปัญญาตามแนวทฤษฎีของพอลอาเจท์ กล่าวคือ เด็กอายุ ๗ ปีขึ้นไปจะเข้าสู่ขั้นการใช้ความคิดแบบรูปธรรม ยังไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์สังคมได้อย่างเป็นระบบ โคลเบอร์กจัดความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกผิดนี้อยู่ในระดับที่ ๑ คือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional level)

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กจะสามารถคิดแบบนามธรรม สามารถตั้งสมมติฐานและทดสอบสมมติฐานกับความเป็นจริงได้ สามารถเข้าใจบทบาทของบุคคลในสังคม การตัดสินใจถูกผิดจึงเป็นไปตามกฎเกณฑ์สังคม โคลเบอร์กจัดความเข้าใจนี้อยู่ในระดับที่ ๒ คือระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level)

สำหรับผู้ที่สามารถคิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดีและเป็นผู้ที่ช่างคิดช่างสังเกต สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องเหมาะสมตามหลักการที่ตนคิดแล้วว่าถูกต้อง เขาเหล่านี้จะพัฒนาตนเองถึงระดับเลขกฎเกณฑ์ (Post-conventional level) (Kohlberg cited in Lickona ๑๙๗๖ : ๓๓- ๓๖)

โคลเบอร์กยังแบ่งพัฒนาการในแต่ละระดับออกเป็น ๒ ชั้น รวมทั้งหมด ๖ ชั้น ดังนี้
ระดับที่ ๑ ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-conventional level)

ชั้น ๑ การลงโทษและการเชื่อฟัง (The Punishment and Obedience Orientation) การกระทำที่ถูกคือ การกระทำที่ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษ ในขั้นนี้เด็กยังไม่สามารถเข้าใจทรรศนะของผู้อื่น จะตัดสินใจการกระทำโดยผลที่ตามมาทางกายมากกว่าเจตนา

ชั้น ๒ เอกบุคคลนิยม การตอบสนองการต้องการและการชำระแลกเปลี่ยน (Individualism and Instrumental Purpose and Exchange) การกระทำที่ถูกคือ การทำตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน เป็นการกระทำที่สนองความต้องการของตนเอง ความยุติธรรม เป็นไปในรูปของการปฏิบัติมากกว่าเป็นความรู้สึกของความยุติธรรม

ระดับที่ ๒ กฎเกณฑ์สังคม (Conventional level)

ชั้น ๓ ความคาดหวังของสังคม ความสัมพันธ์และการคล้อยตาม (Mutual Interpersonal Expectations, Relationships and Interpersonal Conformity) การกระทำที่ถูกคือการทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง ในขั้นนี้บุคคลยังไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์สังคมได้อย่างเป็นระบบ บุคคลจะให้ความสำคัญกับความรู้สึก ความคาดหวังของผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ

ขั้น๔ ระบบสังคมและมโนธรรม (Social System and Conscience) การกระทำที่ถูกถือเป็นการทำตามหน้าที่ ทำตามที่กฎหมายระบุไว้ ในขั้นนี้บุคคลจะมีการรับรู้ทางสังคมอย่างเป็นระบบ จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ต่อกลุ่มและต่อสถาบันเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้

ระดับ เลยกฎเกณฑ์สังคม (Post-conventional level)

ขั้น๕ สัญญาสังคม หรืออรรถประโยชน์ และสิทธิส่วนบุคคล (Social Contract or Utility and Individual Rights) การกระทำที่ถูกถือ ทำตามกฎหมายเกณฑ์ในสังคมซึ่งเกิดจากการตกลงกันของบุคคลในสังคมที่มีธรรมชาติต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขและสิทธิของทุกคน

ขั้น๖ หลักการจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principles) การกระทำที่ถูกถือ คือ ทำตามหลักการจริยธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นหลักเกี่ยวกับความยุติธรรม เช่นความเสมอภาคในสิทธิ และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ถึงระดับนี้มีน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ปรากฏพบว่า ในการตัดสินใจและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในแต่ละบุคคลมีความหลากหลายยากที่จะจัดอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่ง โคลเบอร์กก็ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ จึงได้มีการปรับปรุงขั้นต่างๆที่กล่าวมาแล้ว เช่น มีการเสนอขั้นที่ ๗ ในข้อเขียนที่ตีพิมพ์เมื่อ คศ.๑๙๗๑-๑๙๗๔ (Rosen ๑๙๘๐ :๘๗-๘๘) ซึ่งเป็นขั้นจริยธรรมของคนชรา (The Cosmic Perspective) โดยขั้นนี้โคลเบอร์กเชื่อว่า เมื่อมนุษย์เข้าสู่วัยชรา เขาจะพัฒนาความมั่งคั่งทางจิตใจ จะเลิกมุ่งหวังสิ่งตอบแทนในการกระทำ เพราะชีวิตมาถึงจุดหมายปลายทางแล้ว การกระทำเพื่อตนเองจะลดน้อยลง จะทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทนเพื่อความสบายใจและความสุขในบั้นปลายของชีวิต ซึ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ยังไม่มีข้อมูลสนับสนุน ต่อมาก็มักได้มีการกล่าวถึงอีก

โคลเบอร์กใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลโดยสร้างปัญหาจริยธรรมแล้ววิเคราะห์จริยธรรมจากเหตุผลนั้น แต่วิธีการนี้มีจุดอ่อนในการควบคุมตัวแปร อาทิเช่น คำตอบของผู้ตอบอาจไม่ตรงกับความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริง (Mischel and Mischel cited in Thomas Lickona ๑๙๗๖:๘๘) แม้จะมีนักจิตวิทยาผู้เชื่อแนวคิดของโคลเบอร์กหลายคน เช่นเรสต์ (James R Rest) ได้สร้างแบบสอบ

จริยธรรม เพื่อลดจุดอ่อนนี้แต่คำตอบที่ได้ก็ยังคงมีความเชื่อถือได้ค่อนข้างต่ำ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณนุศย์ ๒๕๒๕: ๑-๒)

จุดอ่อนดังกล่าวทำให้ทฤษฎีของโคลเบอร์กนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของนักจิตวิทยาบางกลุ่มโดยเฉพาะนักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคม เกิดความพยายามที่จะศึกษาและสร้างทฤษฎีทางจริยธรรมขึ้นใหม่ เพื่อให้สามารถเข้าใจพฤติกรรมจริยธรรมและใช้ประโยชน์จากทฤษฎีในการเสริมสร้างจริยธรรมให้กับคนในสังคม ทฤษฎีที่สร้างขึ้นนี้มีนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมคือ แบนดูรา (Bandura) เป็นผู้นำกลุ่มคนสำคัญในปัจจุบัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยก็ได้ยึดถือทฤษฎีนี้เป็นหลักในการศึกษาวิจัยด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

พฤติกรรมของมนุษย์นอกเหนือจากกิริยาสะท้อนเบื้องต้น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่านทางประสบการณ์ตรงหรือจากการสังเกตแบบอย่าง มนุษย์จะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดกระทำไปแล้วได้รับรางวัลหรือผลทางบวก (Reward or Positive Effect) พฤติกรรมใดกระทำไปแล้วได้รับการลงโทษหรือผลทางลบ (Punishment or Negative Effect) การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรม ภายหลังจากการเรียนรู้นี้มนุษย์จะเลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงหรือผลทางบวก จะลดหรือไม่กระทำพฤติกรรมที่ได้รับการลงโทษหรือผลทางลบ มนุษย์เรียนรู้เงื่อนไขนี้จากประสบการณ์ตรงอันได้แก่ ประสบเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง ได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงนี้มีข้อจำกัดมาก เนื่องจากสิ่งที่เรียนรู้มีมากเกินกว่าที่เวลาและโอกาสของผู้เรียนแต่ละคนจะอ่านนวย และผลของการกระทำบางอย่างก็เป็นอันตราย ถ้าจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ดังนั้นโดยส่วนใหญ่ มนุษย์จึงเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่าง ซึ่งแบนดูราได้เน้นความสำคัญมาก การเรียนรู้นี้ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมและผลที่ตามมาของผู้อื่น การได้ยินได้ฟังคำบอกเล่า การได้อ่านข่าวสาร บันทึกของผู้อื่น การเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่างนี้มีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ๔ กระบวนการคือ

ก. กระบวนการใส่ใจ (Attentional Processes)

การเรียนรู้จากตัวแบบอาจจะไม่เกิดขึ้น ถ้าผู้สังเกตไม่ใส่ใจรับรู้พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง ความใส่ใจในตัวแบบนี้อาจเนื่องจากลักษณะของตัวแบบใกล้เคียงกับผู้สังเกต หรือผู้สังเกตมีความนิยมชมชอบตัวแบบหรือพอใจพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง โดยพฤติกรรมนั้นอาจมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้สังเกตจึงทำให้เกิดความใส่ใจได้ ผู้สังเกตจะใส่ใจตัวแบบบางคนและพฤติกรรมบางอย่างเท่านั้น การเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง และความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย

ข. กระบวนการจดจำ (Retentional Processes)

มนุษย์จะไม่สามารถเรียนรู้ได้มากถ้าไม่สามารถจดจำพฤติกรรมของตัวแบบ การจดจำจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ได้ การจดจำนี้จำในรูปแบบโนภาพ (Imaginal) หรือภาษา (Verbal) ซึ่งจดจำได้ง่ายและนานกว่า ซึ่งผู้สังเกตสามารถนำออกมา (retrived) เป็นแนวทางการกระทำของเขาได้ในเวลาต่อมา ยิ่งถ้าประสบการณ์ใหม่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้สังเกต ความจำจะถาวรมากขึ้น

ค. กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Processes)

เมื่อมนุษย์มีข้อมูลที่เป็นสัญลักษณ์อยู่ในความจำแล้ว มนุษย์จะดัดแปลงสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยพฤติกรรมที่กระทำในครั้งแรกๆ อาจยังไม่ถูกต้องเหมาะสมทีเดียว เพียงแต่แสดงได้ใกล้เคียงกับพฤติกรรมของตัวแบบเท่านั้น แล้วเขาก็จะค่อยๆ ปรับแก้ไขพฤติกรรมของตนเองจนกว่าจะได้รับผลที่พึงพอใจ

ง. กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes)

มนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรมเลียนแบบไปทุกอย่าง แม้ว่าเขาจะได้เรียนรู้แล้วก็ตาม มนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขาสนใจหรือเห็นคุณค่ามากกว่าพฤติกรรมของตัวแบบที่ไม่ได้รับผลทางบวกหรือถูกลงโทษ ดังนั้นในการใช้ตัวแบบเพื่อให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ต้องการนั้น ต้องมีการจูงใจโดยการให้รางวัลหรือการเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ และเป็นการเสริมให้พฤติกรรมนั้นเกิดมากยิ่งขึ้น (Bandura ๑๙๗๖: ๒๒-๒๔)

แบนดูรา (Bandura ๑๙๖๙: ๑๒๐) ได้สรุปอิทธิพลของตัวแบบซึ่งมีผลให้ผู้สังเกตเกิดการตอบสนอง ๓ ประการดังนี้

- ๑. ทำให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ ที่เขายังไม่เคยมีมาก่อนได้
- ๒. กระตุ้นหรือระงับพฤติกรรมของผู้สังเกตที่มีอยู่ก่อนให้เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ โดยขึ้นอยู่กับผลที่ตามมาของพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับหลังจากกระทำพฤติกรรมนั้น
- ๓. ช่วยให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมที่เขามีแนวโน้มจะแสดงออกแต่ยังมีได้แสดงออกให้ง่ายขึ้น

เนื่องจากการเรียนรู้จากการสังเกตต้องอาศัยกระบวนการใส่ใจ กระบวนการจดจำ กระบวนการกระทำทางกายและกระบวนการจงใจ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างของความสามารถนี้ นอกจากนี้แต่ละคนยังมีความแตกต่างกันในแง่ประสบการณ์ที่ตนเองได้รับอันเป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดู สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา อาชีพ ศาสนา ฯลฯ อีกด้วย จากความสามารถและประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้ มนุษย์จะเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม มนุษย์สามารถคาดหวังได้ว่า จะเกิดผลกรรมอะไรเมื่อกระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ ลงไป และผลกรรมนั้นมีคุณค่าน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด ทำให้มนุษย์ตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้นๆ

จริยธรรมและปฏิภริยาจริยธรรมในทรรศนะนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

มนุษย์อยู่ในสังคมซึ่งมีการกำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติ ในแต่ละสังคมก็จะมีบรรทัดฐานแตกต่างกันไปโดยขึ้นกับสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองของสังคมนั้นๆ นอกจากนี้แม้แต่ภายในสังคมเดียวกันการอบรมเลี้ยงดูของชนชั้นต่างๆ ก็ยังแตกต่างกันในความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมอันส่งผลให้มีความแตกต่างกันของบรรทัดฐานเหล่านี้อยู่บ้าง อย่างไรก็ตามสังคมใดก็ตามคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานโดยกำหนดเงื่อนไขผลกรรมขึ้น พฤติกรรมหรือการกระทำใดที่เป็นที่ยอมรับ เป็นที่พึงปรารถนาของคนในสังคมนั้นย่อมได้รับผลกรรมที่เป็นแรงเสริม ส่วนพฤติกรรมหรือการกระทำใดที่ไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่เป็นที่พึงปรารถนาย่อมได้รับผลกรรมที่เป็นการลงโทษ

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมีความเห็นว่า จริยธรรมของมนุษย์เป็นผลจากการเรียนรู้ทางสังคม เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่น การเรียนรู้นี้เป็นการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการมีแบบอย่าง และกระบวนการเสริมแรง (Bar-Tar ๑๔๗๖: ๑๗) เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต โดยอาศัยอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การเข้าร่วมในสังคม คนเราจะประสบเงื่อนไขต่างๆ จะเรียนรู้และซึมซาบเงื่อนไขเหล่านี้ สามารถบอกได้ว่า การกระทำหนึ่งๆ ถูกผิด ดีชั่วอย่างไร และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับที่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรมในรูปของความผิดชอบชั่วดีนี้เรียกว่า การเรียนรู้จริยธรรม

เนื่องจากประสบการณ์ในการเรียนรู้ของแต่ละคนแตกต่างกันไป จริยธรรมจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่สรุปโดยแต่ละคนจากเงื่อนไขผลกรรมที่ตนประสบ มนุษย์จะยึดถือกฎเกณฑ์นี้ในการตัดสินใจความถูกผิดของพฤติกรรม ในพฤติกรรมหนึ่งๆ กฎเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการตัดสินใจอาจแตกต่างกัน เช่นคำหนึ่งว่าผู้กระทำเป็น เด็กหรือผู้ใหญ่ มีสติดีเพียงใด คำนี้ถึงลักษณะของพฤติกรรมและผลที่ตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร ฯลฯ (ชัยพร วิชชาวุธ ๒๕๒๕: ๑๗-๑๘) กฎเกณฑ์เหล่านี้สรุปได้จากการเรียนรู้ มนุษย์จะเรียนรู้ว่า การประเมิณพฤติกรรมหนึ่งจะต้องคำนึงถึงเกณฑ์อะไรบ้างและให้นำหนักแก่เกณฑ์นี้อย่างไร นอกจากมนุษย์จะนำกฎเกณฑ์นี้มาประเมิณพฤติกรรมของตนเองแล้วเขายังนำกฎเกณฑ์นี้ไปประเมิณพฤติกรรมของผู้อื่น มนุษย์จะประเมิณว่า พฤติกรรมที่บุคคลอื่นกระทำนั้น ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร และจะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นๆ ปฏิกิริยาดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า ปฏิกิริยาจริยธรรม

ปฏิกิริยาจริยธรรมนี้มีด้านที่ควรพิจารณา ๓ ด้าน คือ ด้านแรกคือการมีหรือไม่มีปฏิกิริยา เช่น ผู้ใหญ่อาจเห็นว่าการที่เด็กรับประทานอาหารอยู่ แล้วหยุดร้องเพลงในบางครั้ง เป็นการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร ผู้ใหญ่ก็จะมีปฏิกิริยาตักเตือนเด็กไม่ให้กระทำเช่นนั้นอีก หรือในกรณีที่ผู้ใหญ่เห็นเด็กขบเคี้ยวขนมขณะนั่งดูโทรทัศน์ ผู้ใหญ่ไม่ได้คิดว่าการกระทำเช่นนั้น ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก หรือควร-ไม่ควร ผู้ใหญ่ก็จะไม่มีปฏิกิริยาใดๆ ต่อการกระทำของเด็ก

ด้านที่สองคือ การมีปฏิกิริยาทางบวกหรือทางลบ ปฏิกิริยาทางบวกได้แก่การชื่นชมยินดี การให้กำลังใจและการเห็นด้วย บุคคลที่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปและได้รับปฏิกิริยาทางบวกเป็น

การตอบสนองจากผู้อื่น บุคคลผู้นั้นก็มีแนวโน้มจะกระทำเช่นนั้นอีกในอนาคต ปฏิบัติทางลบได้แก่ การตำหนิ การร่ำคาญ การลงโทษ บุคคลที่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือพยายามกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วได้รับการตอบสนองด้วยปฏิบัติทางลบจากผู้อื่น บุคคลนั้นก็จะมีแนวโน้มจะระงับการกระทำที่ได้รับปฏิบัติทางลบนั้น อย่างน้อยก็ในขณะที่ยังมีบุคคลที่มีปฏิบัติทางลบอยู่ด้วย การกระทำดังกล่าวย่อมจะลดน้อยลง

ด้านที่สามคือ การมีปฏิกริยาภายในและภายนอก ปฏิกริยาที่บุคคลมีต่อการกระทำของผู้อื่นบางครั้งเกิดขึ้นภายในโดยไม่มี การแสดงออกมา ปฏิกริยาเช่นนี้มักเป็นในรูปของความรู้สึก เช่น ศิวใจ ภาคภูมิใจ หรือชื่นชมยินดี แต่ปฏิกริยาเหล่านี้อาจมีการแสดงออกมาภายนอกให้เห็นได้เช่นกัน ปฏิกริยาอีกส่วนเป็นปฏิกริยาที่เมื่อมีขึ้นแล้วก็มัก จะมีการแสดงออกมาภายนอกได้แก่ การยกย่องชมเชย การให้กำลังใจ การคัดค้านและการลงโทษ (ธีระพร อุวรรณโณ ๒๕๒๕: ๑-๒)

✓ มนุษย์ต้องการการยอมรับจากสังคม จึงต้องเรียนรู้ที่จะหาวิธีที่เหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างดีที่สุด พฤติกรรมของมนุษย์จึงมัก เป็นพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้แล้วว่า เมื่อกระทำไปแล้วจะได้รับปฏิบัติทางบวก จะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่กระทำไปแล้วได้รับปฏิบัติทางลบ ปฏิกริยาจรรยาธรรมโดยเฉพาะปฏิกริยาภายนอกจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเสริมสร้าง ชัด เกลา ลักษณะนิสัยและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม พฤติกรรมหรือการกระทำไม่ว่าจะผิดจริยธรรมหรือถูกต้องดีงาม ถ้าคนในสังคมเพิกเฉยหรือขาดความกล้าหาญในการแสดงปฏิกริยาต่อการกระทำนั้นๆ ผู้กระทำผิดจริยธรรมเมื่อกระทำผิดได้สำเร็จก็เท่ากับได้รับการเสริมแรงให้กระทำเช่นนั้นอีก พฤติกรรมผิดจริยธรรมจะยังคงมีอยู่เรื่อยๆ และเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้ที่กระทำพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามเมื่อกระทำไปแล้วไม่ได้รับการเสริมแรงหรือปฏิบัติทางบวกจากผู้อื่น พฤติกรรมดังกล่าวย่อมมีแนวโน้มที่จะลดลง สมาชิกในสังคมจะทำอะไรตามใจชอบโดยไม่หวั่นเกรงต่อปฏิกริยาการต่อต้านจากผู้อื่น เป็นสังคมที่ขาดการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาจะมีจริยธรรมเสื่อมและเกิดความสับสนวุ่นวายไม่สงบสุข ส่วนสังคมใดที่สมาชิกกล้าแสดงออกถึงปฏิกริยาจรรยาธรรมต่อการกระทำของผู้อื่น สังคมนั้นก็จะมีสมรรถภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาลงไป

พฤติกรรมต่อตนเองในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

พฤติกรรมที่บุคคลกระทำมีหลายด้านด้วยกันดังเช่น พฤติกรรมสังคม พฤติกรรมเศรษฐกิจ พฤติกรรมการเมือง พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมต่อตนเอง การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา พฤติกรรมต่อตนเอง (Self-directed behavior) ซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทคือ

ก. การควบคุมตนเอง (Self Control) หมายถึงการที่คนเราสามารถจะกำหนดตนเองในด้านทัศนคติ ความรู้สึก ความคิด พฤติกรรม ให้เป็นไปอย่างที่ต้องการได้ ไม่ว่าจะเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ก็ตาม การควบคุมตนเองนี้ได้แก่ การระงับความอยาก การควบคุมอารมณ์ ความรู้ตัวไม่ประมาท ความมีวินัยในตนเอง การตั้งมาตรฐานตนเอง เป็นต้น

การควบคุมตนเองนี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่นของมนุษย์ คือ เป็นผลจากการเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์ตรงหรือจากการสังเกตแบบอย่าง มนุษย์จะควบคุมตนเองให้กระทำพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ว่า เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมในสถานการณ์นั้นๆ หรือ เป็นพฤติกรรมที่กระทำไปแล้วได้รับการเสริมแรงหรือปฏิกิริยาทางบวกจากผู้อื่น คนเราจะตั้งมาตรฐานการกระทำสูงทั้งๆที่ไม่ถูกใครบังคับ มาตรฐานเหล่านี้ได้จากการสังเกตแบบอย่างหรือจากคำสั่งสอน จะถูกวางเงื่อนไขที่จะทำตนให้มีคุณค่า จะมีความรู้สึกคับข้องใจเมื่อมีการลดคุณค่าของตนเองจากการตั้งมาตรฐานการกระทำต่ำ และจะพยายามเพื่อทำให้ได้ตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งแบนดูราก็ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อคนเราตั้งมาตรฐานสูง เขาจะต้องใช้ความพยายามและระยะเวลาอย่างมากเพื่อทำให้ได้ถึงมาตรฐานนั้น คนเราจะพยายามทำให้ได้ถึงมาตรฐานที่ตั้งไว้ แม้ว่าเขาจะต้องเผชิญกับความยากลำบากเพียงใด ทั้งนี้เนื่องมาจากอิทธิพลของรางวัลสังคมที่เขาเคยได้รับ คนเราจะได้รับการสรรเสริญเมื่อเขาพยายามทำให้ได้ถึงระดับมาตรฐาน และจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เมื่อมีการตั้งมาตรฐานการกระทำต่ำ นอกจากนี้จากการเห็นผู้อื่นได้รับการยอมรับกระตุ้นให้ผู้สังเกตทำพฤติกรรมเช่นนั้น (Bandura ๑๙๗๗: ๑๓๔-๑๓๕)

การควบคุมตนเองของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิเช่น

๑. ประสบการณ์การเรียนรู้ทางสังคมแต่เดิม ตั้งการศึกษาของมิสเชล (Mischel) ซึ่งศึกษากับเด็ก ๓ เชื้อชาติ คือ เด็กนิโกรในตรีนิแคต เด็กอินเดียนในตรีนิแคต เด็กนิโกรในเกรนาดา พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวเชื้อชาติแรกจะมีลักษณะการตามใจตนเอง (Self-indulgent) สูงและนอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่เลือกรางวัลชิ้นเล็ก ซึ่งเขาได้รับทันทีมากกว่าการอดใจรอรางวัลชิ้นใหญ่ (Mischel ๑๙๖๑: ๑๑๖-๑๒๔)

๒. ลักษณะของตัวแบบ ตัวแบบที่มีลักษณะแตกต่างกันมีผลให้ผู้สังเกตเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเองแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งก็มีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการโกงของเด็กได้ผลว่า ถ้าตัวแบบเป็นผู้ใหญ่ต่างเพศกับเด็ก เด็กจะมีการโกงน้อยกว่าเด็กที่ได้สังเกตตัวแบบที่เป็นผู้ใหญ่เพศเดียวกันกับตน (Burton ๑๙๖๖: ๒๕๓-๒๕๔)

๓. ลักษณะพฤติกรรมของตัวแบบ เด็กที่ได้สังเกตตัวแบบตั้งมาตรฐานการกระทำในระดับต่างๆ จะรับมาตรฐานดังกล่าวมาเป็นของตนด้วย ผลการศึกษาพบว่า เด็กจะมีการปฏิบัติสอดคล้องกับตัวแบบของตน ทั้งในการตั้งมาตรฐานการกระทำ การให้รางวัลตนเอง การยอมรับหรือวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Bandura and Kupers ๑๙๖๔: ๖-๘) แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่า กรณีที่เด็กได้เจอตัวแบบที่ตั้งมาตรฐานการกระทำที่สูงเกินเด็กจะตั้งมาตรฐานการกระทำที่ต่ำกว่า ซึ่งเขาสามารถจะประสบความสำเร็จได้ (Bandura and Whalen ๑๙๖๐: ๓๘๖)

๔. ความขัดแย้งในตัวแบบมีผลให้ผู้สังเกตลดการรับมาตรฐานการกระทำที่สูง กรณีผู้สังเกตประสพกับข้อมูลที่ขัดกัน อาทิตัวแบบตั้งมาตรฐานสูงกับผู้อื่น แต่กลับอ่อนผันกับตนเองกรณีนี้เด็กมีแนวโน้มจะรับมาตรฐานการกระทำที่ต่ำ ซึ่งไม่ต้องใช้ความพยายามเท่าใดนักความขัดแย้งดังกล่าวที่พบบ่อย เช่น การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ พ่อแม่บางคนตั้งมาตรฐานสูงกับลูก แต่กลับมีมาตรฐานต่อตนเองต่ำ (Mischel and Liebert ๑๙๖๖: ๔๕-๔๓)

ข. การประเมินตนเอง (Self-evaluation) เป็นการสำรวจว่า พฤติกรรมของตนเองที่ได้กระทำลงไปนั้นถูกต้องเหมาะสมเพียงใด การประเมินตนเองนี้เป็นผลจากการได้สังเกตแบบอย่างประเมินพฤติกรรมของเขาเอง และยังเป็นผลจากการที่บุคคลกระทำพฤติกรรมแล้วได้รับปฏิกิริยาจากผู้อื่น ดังเช่น ผู้ใหญ่จะเห็นด้วยกับการตั้งมาตรฐานพฤติกรรมสูง จะพึงพอใจเมื่อเด็กทำได้ถึงมาตรฐานและจะรู้สึกผิดหวังเมื่อเด็กทำไม่ได้ถึงมาตรฐานที่ตั้งไว้ จากการได้ปฏิกิริยาทาง

บวกจากผู้อื่นบ่อยครั้งดังนี้ ในที่สุดเด็กก็จะรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเขาโดยมีการประเมินตนเอง ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองหรือความละอายใจ เป็นต้น

การประเมินตนเองต้องอาศัยมาตรฐาน แต่ละคนหรือแต่ละพฤติกรรมก็จะมีมาตรฐานแตกต่างกันไป ภายหลังจากการประเมินตนเองทางบวก คนเราจะรู้สึกดีใจ ภาคภูมิใจโดยเฉพาะ ถ้าเป็นผลจากความสามารถแท้จริงและความเพียรพยายามของเขา ในทางตรงข้ามในพฤติกรรมที่ล้มเหลวหรือน่าตำหนิ ก็จะมีการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองโดยเฉพาะในพฤติกรรมที่กระทำโดยลำพัง (Bandura ๑๙๗๗: ๑๓๑-๑๓๔)

ผลจากการประเมินตนเองนี้ถือว่ามีผลสำคัญเด่นชัดในการจูงใจให้บุคคลทำพฤติกรรม ที่ถูกต้อง พฤติกรรมส่วนใหญ่ของคนเราจะถูกควบคุมโดยผลที่ตามมาจากการประเมินตนเองซึ่ง มีทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่นความพึงพอใจในตนเอง ความไม่พึงพอใจในตนเอง การประเมินตนเองนี้จึงทำให้คนเราสามารถที่จะบังคับตนเองให้กระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ (Bandura ๑๙๗๗: ๑๓๔)

๓. การกระทำต่อตนเอง (Self Treatment) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลกระทำต่อตัวเขาเอง เกิดเนื่องมาจากการประเมินตนเอง การกระทำต่อตนเองนี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ได้แก่ การให้รางวัลตนเอง การลงโทษตนเอง การตำหนิตนเอง เป็นต้น

แบนดูราได้ให้ความสำคัญของการกระทำต่อตนเองไว้ว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่ของคนเราจะอยู่ภายใต้การควบคุมตนเองจากการให้การเสริมแรงตนเอง ในขบวนการนี้คนเราจะมีการตั้งมาตรฐานพฤติกรรมของเขา และมีการตอบสนองในรูปแบบของการให้รางวัลหรือลงโทษตนเอง (Bandura ๑๙๗๗: ๑๒๔) การให้รางวัลตนเองเมื่อสามารถกระทำพฤติกรรมได้ บรรลุเป้าหมายมีผลให้คนเราสามารถพัฒนาความสามารถในการควบคุมตนเอง สามารถปรับปรุงและคงพฤติกรรมนั้นไว้ได้เป็นระยะเวลาาน และยังสามารถยกระดับการกระทำให้สูงขึ้นได้ (Bandura ๑๙๗๗: ๑๔๔)

การให้รางวัลตนเองและการลงโทษตนเองเป็นผลจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการมีแบบอย่าง ในทฤษฎีของนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม การลงโทษตนเอง

สามารถลดความรู้สึกไม่สบายใจภายในและช่วยบรรเทาการลงโทษจากภายนอก คนเราต่างเคยได้ประสบการณ์ตรงจากการอบรมเลี้ยงดูว่า เมื่อเขากระทำผิด จะเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ และได้รับการลงโทษตามมา จากนั้นความรู้สึกไม่สบายใจภายในก็จะลดลง ภายหลังเมื่อเขาได้กระทำความผิดก็จะเกิดความรู้สึกผิด มีการลงโทษตนเองอันมีผลให้สิ้นสุดความวิตกกังวลภายใน และยังทำให้ผู้อื่นที่รับรู้เห็นลดปฏิกิริยาทางลบที่มีต่อตัวเขา มีปฏิกิริยาต่อเขาในทางบวกมากขึ้น เช่น เกิดความนับถือยกย่อง ให้กำลังใจ การลงโทษตนเองจึงเป็นวิธีที่มีสมรรถภาพโดยการป้องกันตนเองจากปฏิกิริยาทางลบของผู้อื่นและช่วยลดความเครียดที่เกิดขึ้นในตัวเขาเองด้วย (Bandura ๑๙๗๗: ๑๕๒)

เช่นเดียวกันในพฤติกรรมตำหนิตนเอง เป็นวิธีแก้ปัญหาลดความขัดแย้ง ความวิตกกังวล การแสดงพฤติกรรมการตำหนิตนเองดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะได้รับรางวัลจากพ่อแม่ และกลายเป็นนิสัยของการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (Bandura and Walters ๑๙๖๓: ๑๘๕)

การบังคับตนเอง : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมตนเอง การประเมินตนเองและการกระทำต่อตนเอง

ภายหลังจากมนุษย์ได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมและเรียนรู้กฎเกณฑ์ในการประเมินพฤติกรรม มนุษย์จะควบคุมตัวเองให้กระทำพฤติกรรมที่เขาเห็นคุณค่า จะประเมินพฤติกรรมตนเองโดยยึดกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ กรณีที่มนุษย์ควบคุมตัวเองได้สำเร็จ ผลการประเมินตนเอง (Self-evaluative consequences) จะออกมาเป็นความรู้สึกทางบวก เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้มนุษย์มีกำลังใจและแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเองให้กระทำพฤติกรรมที่มีคุณค่านั้นต่อไปในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ผลการประเมินตนเองจะออกมาเป็นความรู้สึกทางลบ อันได้แก่ ความละอายใจ ความรู้สึกผิด ทำให้มนุษย์ลดหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป หลังการประเมินตนเองนี้แล้วมนุษย์จะให้ผลกรรมต่อตนเอง (Self-produced consequences) ในรูปการให้การเสริมแรงตนเอง ถ้าเขากระทำพฤติกรรมที่ตั้งใจไว้ได้สำเร็จ จะลงโทษตนเองถ้าประสบความล้มเหลว ผลจากการประเมินตนเองและการให้ผลกรรมต่อตนเองทั้ง

ทางบวกและทางลบจึงเป็นผลกรรมที่บุคคลบันดาลให้กับตนเองและมีผลในการบังคับตนเองให้กระทำพฤติกรรมที่นำไปสู่ผลกรรมทางบวกและหลีกเลี่ยงการกระทำที่นำไปสู่ผลกรรมทางลบ ทำให้บุคคลสามารถบังคับตนเองได้สำเร็จ

การบังคับตนเองจึงเป็นผลจากกระบวนการควบคุมตนเอง การประเมินตนเองและการกระทำต่อตนเอง กระบวนการทั้ง ๓ กระบวนการนี้เป็นผลจากการเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากการมีแบบอย่าง ผู้ใหญ่ที่แสดงแบบอย่างการตั้งมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติสูงและจะแสดงความพึงพอใจในตนเอง เฉพาะ เมื่อสามารถทำได้ตามมาตรฐานที่ตั้งไว้เท่านั้น จะมีผลให้เด็กกระทำตามแบบอย่าง และกรณีที่ผู้ใหญ่มีเงื่อนไขที่จะให้แรงเสริมหรือปฏิกริยาทางบวกแก่เด็กก็ต่อเมื่อเด็กตั้งมาตรฐานที่ค่อนข้างสูงและพยายามทำให้ได้ตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้ มีเงื่อนไขที่จะให้แรงเสริมหรือปฏิกริยาทางบวกต่อเมื่อเด็กมีการประเมินพฤติกรรมตนเอง แสดงความพึงพอใจในผลงานที่มีมาตรฐานสูงหรือไม่พึงพอใจในผลงานที่มีมาตรฐานต่ำ และมีเงื่อนไขที่จะไม่แสดงปฏิกริยาทางบวกหรือแสดงปฏิกริยาทางลบ เมื่อเด็กตั้งมาตรฐานต่ำ ขาดความเพียรพยายาม มีการให้รางวัลตนเองง่ายๆ และขาดการปรับปรุงตนเอง จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะบังคับตนเอง บังคับตนเองด้วยการตั้งมาตรฐานที่ค่อนข้างสูง บังคับตนเองด้วยการประเมินตนเอง และบังคับตนเองด้วยการกระทำต่อตนเอง

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปฏิกริยาจริยธรรมของคนในสังคมต่อการควบคุมตนเอง การประเมินตนเองและการกระทำต่อตนเอง เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้บุคคลบังคับตนเอง ทำให้บุคคลตระหนักและประพฤติปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร ด้วยตนเอง ด้วยแรงผลักดันภายในตนเอง ด้วยความรู้สึกพึงพอใจ ทำให้บุคคลสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขโดยปราศจากข้อขัดแย้งใดๆ ในตนเอง อันเป็นเป้าประสงค์หลักที่นักพัฒนาจริยธรรมทั้งหลายต้องการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นโดยตรงนั้นค่อนข้างจะพบน้อย ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยภายในประเทศหรืองานวิจัยต่างประเทศ ส่วนใหญ่การศึกษา

ปฏิกริยาจริยธรรมจะศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ไป ซึ่งก็มีพฤติกรรมต่อตนเอง เป็นส่วนหนึ่งด้วย จากแนวคิดทางทฤษฎีและผลการวิจัยหลายๆ ชิ้นที่ปรากฏในการศึกษา เรื่องดังกล่าวนี้ประกอบด้วยลักษณะเฉพาะของสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยคาดว่า น่าจะมีตัวแปรหลายตัวแปรเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจทำให้การแสดงผลปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกันไปได้ ตัวแปรที่สำคัญเหล่านี้ได้แก่ เพศ ศาสนา สถานภาพ ภูมิภาค สภาพความเป็นเมืองและอาชีพหลักของครอบครัว

เพศ

สังคมไทยมีมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติของชายและหญิงค่อนข้างจะปลี่ยนย่อยซับซ้อนต่างกััน จนมีผู้กล่าวไว้ว่า สภาพสังคมไทยมีลักษณะ เป็น ๒ มาตรฐาน (double standard) คือ มาตรฐานการปฏิบัติตัวของชายและมาตรฐานการปฏิบัติตัวของหญิง (Guskin ๑๙๖๔: ๘๔) จากมาตรฐานที่ต่างกันดังกล่าวย่อมส่งผลให้ทัศนคติ ค่านิยมและความคาดหวังของพ่อแม่และคนในสังคมที่มีต่อเพศชาย และเพศหญิงแตกต่างกัน ไปอันส่งผลถึงความแตกต่างของการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization)

ความคาดหวังของสังคมไทยที่มีต่อชายและหญิงที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ สังคมไทยถือว่า "ชายจะต้องเป็นใหญ่กว่าหญิง" (ไพฑูริย์ เครือแก้ว ๒๕๑๓: ๑๙๐) ดังจะเห็นได้จากภายในครอบครัว บิดามีหน้าที่ที่จะคุ้มครองป้องกันและให้ความอุปการะในทางเศรษฐกิจแก่ผู้ที่อยู่ในครอบครัว เป็นผู้มีสิทธิและอำนาจมากกว่าบุคคลอื่นๆ ชายถูกยกย่องให้เป็นผู้นำในครอบครัว ในขณะที่หญิงมีหน้าที่ที่จะต้องสงบเสงี่ยมปรนนิบัติสนับสนุนและมีบทบาทในฐานะผู้ตาม

จากมาตรฐานที่แตกต่างกันดังกล่าวย่อมส่งผลให้การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในสังคมซึ่งต่างเพศกันมีความแตกต่างกัน จากการศึกษาคของวิบูลย์ ธรรมวิทย์ (๑๙๖๘: ๑-๘) ซึ่งได้ทำการศึกษาชีวิตครอบครัวไทย โดยใช้การสังเกต สัมภาษณ์และการเข้าไปมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่าโดยทั่วไป: เด็กหญิงจะได้รับการเลี้ยงดูแบบจำกัดขอบเขต ในขณะที่เด็กชายมีอิสระที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ ในการอบรมเลี้ยงดูชายจะได้รับอิสระในการคิดและกระทำสิ่งต่างๆ มากกว่าหญิงไม่ค่อยถูกตำหนิติเตียนเมื่อทำสิ่งใดผิดพลาด การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวจึงส่งผลให้ชายมีลักษณะทำอะไรตามสบายสามารถทำตามความปรารถนาและอารมณ์ ในทางตรงกันข้ามหญิงซึ่งได้รับการ

ยอมรับจากสังคมได้ค่อนข้างยาก โดยสังคมมักจะเข้มงวดกวดขันความประพฤติของหญิงมากกว่าชาย และเนื่องจากการยอมรับการปฏิเสธจากสังคมมีความหมายต่อหญิงมากกว่าชาย จึงมีผลให้หญิงพยายามที่จะประพฤติตนตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม มีการคิดไตร่ตรองก่อนที่จะตัดสินใจกระทำพฤติกรรมใดๆ มีความสามารถในการอดทน มีการระงับความปรารถนาของตนเอง เพื่อที่จะแสดงออกในสิ่งที่ดี ที่ถูก ที่ควร ซึ่งเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ชายและหญิงจึงน่าจะมีแนวคิดทางจริยธรรมแตกต่างกันอันมีผลให้เกิดความแตกต่างของปฏิกริยาจริยธรรมด้วย

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น โดยพิจารณาตัวแปรเพศนี้ได้แก่ งานวิจัยของ นพพร อภิชาติไตรสรณ์ (๒๕๒๒) ซึ่งทำการสำรวจความคิดเห็นของครูที่มีต่อสิ่งเสพติด โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูชาย ๑๕๐ คน ครูหญิง ๑๕๐ คน จากโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ๒๐ โรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นต่อบุคคลที่เสพสิ่งเสพติดว่าไม่น่าไว้วางใจ ไม่ต่างจากบุคคลอื่นหรือไม่มีความเห็น ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการสูบบุหรี่และดื่มสุราพบว่า ครูชายร้อยละ ๔.๒๕ มีความเห็นว่าคนที่ติดบุหรี่ไม่น่าไว้วางใจร้อยละ ๘๕ เห็นว่าไม่ต่างจากบุคคลอื่นและร้อยละ ๑๐.๗ ไม่มีความเห็น ครูหญิงร้อยละ ๕.๒๕ มีความเห็นว่า คนที่ติดบุหรี่ไม่น่าไว้วางใจ ร้อยละ ๘๑.๔๒ เห็นว่าไม่ต่างจากบุคคลอื่น และร้อยละ ๕.๒๕ ไม่มีความเห็น ส่วนการเสพยาสูบนั้น ครูชายร้อยละ ๕๓.๕๘ มีความเห็นต่อคนที่เสพยาสูบว่าไม่น่าไว้วางใจ ร้อยละ ๗๑.๑๔ เห็นว่าไม่ต่างจากบุคคลอื่นและร้อยละ ๑๔.๒๘ ไม่มีความเห็น ครูหญิงร้อยละ ๖๑.๔๓ มีความเห็นต่อคนที่เสพยาสูบว่าไม่น่าไว้วางใจ ร้อยละ ๒๗.๑๔ เห็นว่าไม่ต่างจากบุคคลอื่น และ ร้อยละ ๑๑.๔๓ ไม่มีความเห็น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของพิริยศ ตรงสวัสดิ์ และคณะ (๒๕๒๒) ซึ่งได้ทำการศึกษาค้นคว้าของอาจารย์เกี่ยวกับยาเสพติด เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนการอบรมอาจารย์เพื่อช่วยในการแก้ปัญหายาเสพติดให้กับนักเรียนทั่วไป ผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ทั้งอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงต่างเห็นว่า การเสพยาสูบ สิ่งเสพติดชนิดต่างๆ เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และบุคคลผู้เสพยาเหล่านี้ รวมทั้งผู้ที่เลิก เสพติดและแม่กระทั่งเด็กวัยรุ่น เป็นบุคคลที่ไม่น่าไว้วางใจ

วิระวรรณ อามระดิษ (๒๕๒๒). ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครจำนวน ๔๔๔ คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า มีคำตอบ ๕ ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยไม่มีความเห็น ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีค่านิยมทางจริยธรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยทั้งสองกลุ่มต่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเองดังนี้คือ

๑. ในส่วนที่เกี่ยวกับการระจับความอยากและการต้านทานการขู่ ผู้วิจัยใช้ข้อความคือ ผู้ที่รักการเที่ยวเตร่สนุกสนาน ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เสมอ เป็นผู้ขาดความอดทนต่ออำนาจกิเลส นักเรียนทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อความนี้

๒. ในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ตัวไม่ประมาท ผู้วิจัยใช้ข้อความว่า นักเรียนควรดูหนังสื่อแต่ละวิชาอย่างสม่ำเสมอ ไม่หักโหมเมื่อใกล้สอบ นักเรียนทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๓. ในส่วนที่เกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง ผู้วิจัยใช้ข้อความว่า ควรเป็นคนตรงต่อเวลาเสมอ นักเรียนที่ดีควรกำหนดเวลาทำงานทำการบ้านดูหนังสื่อและพยายามปฏิบัติตามนั้น นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กับพฤติกรรมแรก แต่เห็นด้วยเท่านี้กับพฤติกรรมหลัง

๔. ในส่วนที่เกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร ผู้วิจัยใช้ข้อความว่า เมื่อได้รับมอบหมายทำงานใดๆ ควรเพียรพยายามทำให้สำเร็จ นักเรียนทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำนี้ ส่วนการกระทำที่ว่า ไม่ควรย่อท้อต่อความยากลำบาก นักเรียนมีความคิดเห็นในช่วงเห็นด้วย - เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๕. ในส่วนที่เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเอง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำที่การสอบได้ด้วยความสามารถของตนเองย่อมเป็นที่ภาคภูมิใจ

๖. ในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้วิจัยใช้ข้อความว่า เมื่อตั้งใจจะทำสิ่งใดที่คิดไว้ในทางที่ดีงาม ต้องทำให้ได้จริง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำนี้

๗. ในส่วนที่เกี่ยวกับความละเอียดใจ นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำไม่ควรทำความชั่วแม้ไม่มีผู้อื่นรู้เห็น

๘. ในส่วนที่เกี่ยวกับการปรุงแต่งร่างกาย นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำ

การได้สวมเสื้อผ้าหรือของใช้ใหม่ๆ อยู่เสมอเป็นความสุขอย่างหนึ่ง

๘. ในส่วนที่เกี่ยวกับการปรับปรุงตนเอง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการกระทำ การปรับปรุงผลการเรียนให้ดีขึ้น เสมอ เป็นหน้าที่ของนักเรียน และการหลบขณะ เรียน เสมอ เป็นสิ่ง ที่ต้องแก้ไข

ทัศนีย์ อินทรสุขศรี (๒๕๒๒) ก็เป็นผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาตัวแปรเพศนี้ โดยทำการศึกษา และเปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติตนด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๗๓๘ คน จากโรงเรียนในอำเภอเมือง อำเภอสูงเนิน อำเภอสีคิ้ว และตำบลขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามทัศนคติ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองส่วนหนึ่งของข้อความในแบบสอบถาม เป็นพฤติกรรมต่อตนเองในด้านการรักษาสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่าในข้อความถาม การปฏิบัติตน ที่ถูกต้องทำให้มีสุขภาพดี นักเรียนหญิงร้อยละ ๓๖ แสดงปฏิกิริยาเห็นด้วย ร้อยละ ๔.๖๔ ไม่ แน่ใจ ร้อยละ ๔.๗ ไม่เห็นด้วยและ ร้อยละ ๕๒ ไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนนักเรียนชายนั้น ร้อยละ ๕๑.๔๘ แสดงปฏิกิริยาเห็นด้วย ร้อยละ ๑๒.๖๔ ไม่แน่ใจ ร้อยละ ๔.๙ ไม่เห็นด้วย และที่เหลือไม่แสดงความคิดเห็น ข้อคำถาม ควรไปรับการตรวจร่างกายจากแพทย์อย่างน้อย ปีละครั้งนั้น นักเรียนหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๙.๑๑) แสดงปฏิกิริยาเห็นด้วย ร้อยละ ๑๘.๐๖ ไม่แน่ใจ ร้อยละ ๑๐.๔๗ ไม่เห็นด้วย และร้อยละ ๒.๓๖ ไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนนักเรียน ชายนั้น ร้อยละ ๗๒.๔๗ แสดงปฏิกิริยาเห็นด้วย ร้อยละ ๑๖.๖๙ ไม่แน่ใจ ร้อยละ ๑๐.๓๖ ไม่เห็นด้วยและร้อยละ ๐.๕๖ ไม่แสดงความคิดเห็น

จากผลการศึกษาและวิจัยข้างต้นไม่อาจตัดสินได้ว่า เพศหญิงและเพศชายมีปฏิกิริยาจริย ธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองแตกต่างกันหรือไม่ หากพิจารณาตามสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทยที่ เน้นมาตรฐานการประพฤติ ที่แตกต่างกันในทั้งสองเพศนี้ และประกอบกับการนำทฤษฎีการเรียนรู้ ทางสังคมมาร่วมพิจารณาด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและตั้งสมมติฐานว่า มีความแตกต่างกัน ในเรื่องปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น เมื่อ เปรียบ เทียบ ระหว่าง เพศ

ศาสนา

ในสังคมไทยนอกจากพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาหลักประจำชาติแล้ว ยังมีคนไทยจำนวนมากไม่น้อยที่นับถือศาสนาอื่นๆ อาทิเช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ศาสนาต่างๆ เหล่านี้ต่างมุ่งมั่นที่จะสอนให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดี ให้มนุษย์สละซึ่งความเห็นแก่ตัวมีการซื่อสัตย์ให้รู้จักสังคมในอุดมคติ พร้อมทั้งเสนอวิธีการปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมดังกล่าว สังคมในอุดมคตินี้หมายถึงสังคมพระศรีอารีย์ในพุทธศาสนา อณาจักรพระเจ้าในคริสต์ศาสนา หรือรัฐอิสลามในศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขสันติยุติธรรมและเสมอภาค เป็นสังคมที่มนุษย์อยู่ด้วยกันด้วยความรัก และเมตตากรุณา (เสรี พงศ์พิศ และคณะ ๒๕๒๔:๓๖) สถาบันทางศาสนาจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังจริยธรรม ทุกศาสนาต่างมุ่งสอนให้มนุษย์ละทิ้งจากการประพฤติปฏิบัติตามความปรารถนาเพื่อตนเอง ให้ละความอยาก มีความรับผิดชอบต่อการกระทำตามแนวจริยธรรม อย่างไรก็ตามแม่หลักใหญ่ๆ หรือแก่นสารที่สำคัญของศาสนาจะเป็นไปในทำนองเดียวกัน แต่ความเชื่อและวิถีการปฏิบัติของแต่ละศาสนาก็แตกต่างกันไม่น้อย

ศาสนาพุทธนั้นตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่ ต้องพิสูจน์ก่อนแล้วจึงจะเชื่อ มิใช่มุ่งให้คนเกิดความศรัทธาหรือเป็นบพวังคับเป็นกฎหมายใดๆ จะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธนั้นแม้จะมีความผูกพันใกล้ชิดกับคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลในการปลูกฝังจริยธรรมเท่าที่ควร แม้จะยอมรับว่าพุทธศาสนาวินัยพิเศษวิสุทธิ แต่ก็ไม่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ๒๕๑๓: ๑๘๗ อ้างจากสุริยงค์ ฮัยรักษ์ ๒๕๑๗: ๘๗) กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของสังคมมิได้เข้าวัดฟังเทศน์หรือไม่บวชเรียน การปลูกฝังจริยธรรมโดยผ่านสถาบันนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อย เนื่องจาก การขาดความสนใจและมีความเห็นห่างจากศาสนา ชาวพุทธจำนวนมากไม่น้อยจึงเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างผิดๆ พุทธศาสนามุ่งให้คนประกอบกรรมดีละเว้นกรรมชั่ว ซึ่งก็มีชาวพุทธเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ยอมรับสภาพของตนไม่ว่าจะเป็น เรื่องเกี่ยวกับความยากจน ร่างกายทุพพลภาพหรือความต่ำต้อยทางการศึกษา โดยถือว่าเป็นโรคภัยอันเป็นกรรมเก่าซึ่งแก้ไขไม่ได้ บางคนถึงกับปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม ชาวพุทธเชื่อในเรื่องอำนาจแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่ได้รับในชาติปางก่อน แต่เป็นความเชื่อในเรื่องของผลกรรมมากกว่าอันเป็นความเชื่อที่คลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งคำว่ากรรมหมายถึงการกระทำที่มีเจตนาเป็นต้นว่า ไม่ได้หมายถึงผลอย่างที่ว่า

เข้าใจกัน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก ๒๕๒๑: ๘) จากความเชื่อเรื่องกรรมและชาติหน้าทำให้สังคมพุทธชอบฝึกวันประกันพรุ่งในการประกอบความดี เพราะถือว่ามีโอกาสแก้ตัวอีกหลายชาติ มีผลให้เกิดความเฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น ไม่ค่อยขอมแก้ปัญหาให้กับตนเอง ด้วยคิดว่าสักวันหนึ่งมันจะต้องคลายเอง และยังมีความเชื่อใครทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบแทน เมื่อประสบเคราะห์ร้ายก็อาศัยความเชื่อนี้มาดับทุกข์ (นิรมล เตชะปณิต ๒๕๒๒: ๔๑-๔๒)

ศาสนาคริสต์ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งศรัทธา แม้แต่การตีความก็ยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขแห่งศรัทธา ชาวคริสต์จึงยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด ศาสนาคริสต์เห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่รักตนเองเกินกว่าที่จะนึกถึงผู้อื่น เผื่อสะสมทรัพย์เพื่อสนองความต้องการของตนเอง (มิตธาย ๒๒: ๓๗-๓๘) หลักธรรมในศาสนาคริสต์จึงมุ่งสอนให้มนุษย์สละซึ่งความเห็นแก่ตัว ให้มนุษย์รักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ และให้รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง ความรักที่แท้จริงคือความเสียสละ การให้ตนเองแก่ผู้อื่น พยายามที่จะออกจากตัวเอง และรู้จักให้มิใช่พยายามแต่จะรับ (เสฐียร พงศ์พิศ และคณะ ๒๕๒๔: ๒๓๗-๒๓๘) ชาวคริสต์ถือว่าตนมีระยะเวลาอันสั้นในการที่จะทำความดีเพื่อให้ได้รับรางวัลในอนาคต ชาวคริสต์จึงมุ่งที่จะกระทำความดีในปัจจุบันเพื่อหวังผลรางวัลในอนาคต (นิรมล เตชะปณิต ๒๕๒๒: ๔๒-๔๓)

ศาสนาอิสลามนั้นจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์ความประพฤติเป็นเรื่องของกฎหมายอิสลาม ซึ่งมีอิทธิพลในการควบคุมให้ปฏิบัติตามแบบแผนจริยธรรมโดยมิบดบังโทษด้วย ศาสนาอิสลามจะกำหนดแนวทาง วิธีการดำรงและดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมไว้ในคัมภีร์ศาสนาอย่างครบถ้วนมีบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ซึ่งชาวมุสลิมจะต้องประพฤติตามอย่างเคร่งครัด ชาวมุสลิมนิยมอยู่กันเป็นหมู่พวก ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กันเป็นกลุ่มจึงเกิดเป็นสังคมปิดขึ้น ชาวมุสลิมถือว่าคำสั่งสอนของพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด ดังนั้นถ้าใครไม่ประพฤติตามหรือประพฤติขัดกับหลักศาสนาแล้ว ผู้อื่นก็จะคัดค้านหรือแสดงปฏิกริยาให้รู้เห็นทันทีว่าไม่เป็นที่ต้องการของชาวมุสลิม (วิกรม กมลสุโกศล ๒๕๑๘: ๔๘)

ความแตกต่างของความเชื่อทางศาสนาและหลักปฏิบัติของศาสนาเหล่านี้ย่อมส่งผลให้บุคคลที่นับถือศาสนานั้นๆ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน การถ่ายทอดทางสังคมก็ย่อมจะแตกต่างกันด้วย ซึ่งดิทเทส (Dittes ๑๙๖๘: ๖๓๔) ก็ได้กล่าว

ไว้ว่า ความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกันไปตามกลุ่มคนที่นับถือศาสนาต่างกัน ตาม เชื้อชาติและวัฒนธรรม และเซียร์สและคณะ (Sears et al. ๑๙๗๕: ๔๒๗) ก็ได้ให้ความเห็นอีกว่า ความแตกต่างในศาสนาทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้ย่อมมีผลให้ความเชื่อ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร และปฏิภริยาจริยธรรมแตกต่างกันไปด้วย ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับปฏิภริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้คนที่ศึกษาตัวแปรศาสนานี้ ได้แก่ งานวิจัยของอาชิ เพชรยุค และคณะ (๒๕๒๐) ซึ่งทำการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยพุทธและไทยมุสลิม กลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาเป็นชาวไทยพุทธ ๕๐ ครอบครัว และไทยมุสลิม ๕๕ ครอบครัว จาก ๓ หมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช การดำเนินการและเครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยและคณะสร้างขึ้น การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวหรือภรรยา ส่วนหนึ่งของข้อคำถามที่สัมภาษณ์เป็นพฤติกรรมตนเอง เรื่องการปรุงแต่งร่างกาย ผู้วิจัยได้ถามความคิดเห็นของพ่อแม่ต่อการถูกรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เกี่ยวกับการแต่งกาย การไว้ผมทรงต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า พ่อแม่ไทยพุทธ ๓๖ ราย (๗๒%) แสดงปฏิภริยาไม่พึงพอใจไม่ยอมให้ลูกมีพฤติกรรมเช่นนี้ ๑๑ ราย (๒๒%) เฉยๆ แล้วแต่เด็ก และ ๓ ราย (๖%) ที่เห็นดีงามด้วย ส่วนพ่อแม่ไทยมุสลิมนั้น ๕๗ ราย (๖๗.๐๖%) แสดงปฏิภริยาไม่พึงพอใจไม่ยอมให้ลูกมีพฤติกรรมเช่นนี้ ๒๐ ราย (๒๓.๕๓%) เฉยๆ แล้วแต่เด็กและที่เหลือ ๘ ราย (๙.๔๑%) เห็นดีงามด้วย

จากข้อคิดเห็นและผลการวิจัยที่เสนอมามีแนวโน้มที่จะแสดงกับความแตกต่างกันของปฏิภริยาจริยธรรมในคนที่นับถือศาสนาต่างกัน ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าปฏิภริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้ที่มีความแตกต่างกันเมื่อพิจารณาตัวแปรศาสนานี้

สถานการณ์

ในสังคมหนึ่งๆ สมาชิกของสังคมจะได้รับการฝึกฝน ควบคุมและสั่งสอนค่านิยม รวมทั้งพฤติกรรมที่เหมาะสมตามความคาดหวังของสังคม การถ่ายทอดทางสังคมนี้จะเริ่มจากระดับครอบครัว โดยเป็นหน้าที่ของบิดามารดา การได้ปฏิสัมพันธ์กับบิดามารดาในวัยเด็กจะเป็นการสร้างลักษณะบุคลิกภาพหล่อหลอมพัฒนาการของเด็ก และมีอิทธิพลต่อแบบของการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

เมื่อเด็กโตขึ้นได้เข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่กว้างขึ้น อาทิเช่น โรงเรียน เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ นอกเหนือจากที่ได้เรียนรู้จากบิดามารดา ไม่ว่าจะเป็นจากกลุ่มเพื่อน จากครู และจากหลักสูตรการเรียนการสอน เด็กจะเริ่มมีกลุ่มสังคมเฉพาะของตน จะมีการนำรูปแบบที่ได้จากบ้านไปปรับปรุงปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มสังคมใหม่ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาดีขึ้น (Piaget cited in Baldwin ๑๙๖๘: ๑๔๐-๑๔๓) ได้เรียนหลักสูตรที่มีเนื้อหาวิชามากขึ้น ได้เข้าสู่สังคมที่กว้างขึ้น ก็จะมีแนวคิดของตนซึ่งอาจแตกต่างจากที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนมา ในวัยนี้เด็กจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนอย่างแน่นแฟ้น (Hurlock ๑๙๖๘: ๓๔๔) มีบรรทัดฐานเฉพาะของกลุ่ม เป็นบรรทัดฐานย่อยที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของสังคมใหญ่มากบ้างน้อยบ้าง และเมื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่ซึ่ง เป็นวัยที่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์การดำรงชีพในสังคมมากพอสมควรนอกจากนั้นยังเป็นวัยที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทางอาชีพ ซึ่งแต่ละอาชีพก็จะฝึกฝนให้บุคคลในอาชีพมีบุคลิกลักษณะเฉพาะของอาชีพแตกต่างกันไป การเรียนรู้พฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร ก็จะแตกต่างไปจากวัยก่อนๆ เมื่อภายในสังคมใหญ่แบ่งออกมาเป็นกลุ่มสถานภาพต่างๆ ดังนี้แล้ว ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละสถานภาพก็มีบรรทัดฐานประจำกลุ่มย่อยออกมาจากบรรทัดฐานใหญ่ การเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใด เป็นพฤติกรรมที่ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร ก็ย่อมจะแตกต่างกันบ้าง จึงทำให้แต่ละกลุ่มแต่ละสถานภาพมีปฏิกริยาจริยธรรมแตกต่างกันไปด้วย

งานวิจัยที่ศึกษาปฏิกริยาจริยธรรมของกลุ่มคนสถานภาพต่างๆ ต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นนี้ ได้แก่งานวิจัยของ โทนี เรย์ โจนส์ (Tony Ray Jones ๑๙๗๘: ๖๔๓๔-A) ซึ่งศึกษาทัศนคติของประชาชน ครู และผู้บริหารจากโรงเรียนชุมชนในมลรัฐ ๒ แห่ง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาทางระเบียบวินัย จำนวน ๑๔ ข้อ โดยแต่ละข้อจะประกอบด้วยระเบียบวินัยที่แตกต่างกัน ๖ ประเภท เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเลือกประเภทที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดกับนักเรียนที่ติดยาเสพติด ขโมยทรัพย์สินของโรงเรียน พกอาวุธ ก่อความไม่สงบ ทำร้ายร่างกายครูแล้วไม่ยอมรับการลงโทษ ระเบียบวินัยที่ไม่ค่อยเข้มงวดนักควรใช้กับนักเรียนที่หยุด ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผล และไม่ทำการบ้าน ส่วนระเบียบวินัยที่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ควรใช้กับนักเรียนที่สูบบุหรี่พูดหยาบคาย ก่อการทะเลาะวิวาทและแสดงความไม่เคารพครูอาจารย์ ผลสรุปยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่มนั้น

กลุ่มประชาชนมีแนวโน้มจะมีปฏิกริยามอ่อนผันในเรื่องระเบียบวินัยมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มครูใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดกว่า และกลุ่มผู้บริหารใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดมากที่สุด

คาเบรล (Cabral ๑๙๗๑: ๑๙๗๒.- ๓A) ก็ได้ทำการศึกษาในประเด็นที่คล้ายคลึงกันนี้ โดยทำการศึกษาความแตกต่างทางจรรยาบรรณระหว่างนิสิตมหาวิทยาลัยและผู้ปกครอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปีที่ ๓ จำนวน ๓๓๗ คน และผู้ปกครองนิสิตจำนวน ๑๗๘ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามจรรยาบรรณด้านพฤติกรรมต่อตนเองของนิสิต อันได้แก่ การสูบบุหรี่และการเล่นการพนัน ผลการวิจัยพบว่านิสิตและผู้ปกครองมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันทั้งสองเรื่องนี้ โดยผู้ปกครองมีความเห็นให้มีการลงโทษรุนแรงกว่านิสิต

นอกจากงานวิจัยในต่างประเทศแล้ว ยังมีงานวิจัยภายในประเทศที่ศึกษาในทำนองเดียวกันนี้ สุวรรณา อร่ามเมธาทองศา (๒๕๑๙: ๕๙-๖๒) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัญหาทางวินัยของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ ๑๖ โรงเรียน เป็นชาย ๒๕๐ คน หญิง ๒๖๐ คน และใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยและคณะอันประกอบด้วย ทวีป ปรีชา และศุภาติ ชวงศ์ ร่วมกันสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรใช้วิธีการลงโทษรุนแรงด้วยการทำทัณฑ์บนกับนักเรียนที่ดื่มสุรา เล่นการพนัน สูบบุหรี่ ควรใช้วิธีการเขียนกับนักเรียนที่หลีกเลี่ยงการเรียนการสอน มาสายโดยไม่มีเหตุอันสมควร และควรลงโทษด้วยการว่ากล่าวตักเตือน กับนักเรียนที่แต่งกายผิดระเบียบ เช่น คัดผม หรือใช้เครื่องสำอางและสิ่งแปลกปลอมเพื่อการเสริมสวย เป็นต้น

เช่นเดียวกัน ทวีป ปรีชา (๒๕๑๙: ๔๙-๕๑) ก็ทำการศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองต่อพฤติกรรมทางวินัยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ โดยใช้ผู้ปกครองนักเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราชเช่นเดียวกัน จำนวน ๑๗๐ คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นว่า นักเรียนที่เล่นการพนันสมควรได้รับการลงโทษรุนแรงคือทำทัณฑ์บน นักเรียนที่สูบบุหรี่หลีกเลี่ยงการเรียนการสอน ดื่มสุรา มาสายโดยไม่มีเหตุอันสมควร ควรได้รับการลงโทษขั้นรุนแรงมาคือ การเขียน ส่วนความผิดเล็กๆ น้อยๆ เช่นการแต่งกายผิดระเบียบ การใช้เครื่องสำอาง

และสิ่งแปลกปลอมเพื่อการเสริมสายนั่นควรได้รับการลงโทษด้วยการว่ากล่าวตักเตือน

ส่วนศุภาติ ชูวงศ์ (๒๕๑๘: ๖๒-๖๕) นั้นได้ทำการวิจัยทัศนคติของครูต่อปัญหาดังกล่าว โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในจังหวัดนครศรีธรรมราชเช่นกัน จำนวน ๓๖๐ คน เพศชาย ๑๔๕ คน เพศหญิง ๒๑๕ คน ซึ่งสำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ๒๖๘ คนและปริญญาตรีขึ้นไป ๙๒ คน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นว่า นักเรียนที่เล่นการพนัน นักเรียนที่ดื่มสุราในสถานศึกษา ควรได้รับการลงโทษรุนแรงคือทำทัณฑ์บน นักเรียนที่สูบบุหรี่ขณะอยู่ในห้องเรียนควรได้รับการลงโทษขั้นรุนแรงลงมา คือ การเขียน และนักเรียนที่แต่งกายผิดระเบียบ นักเรียนที่ใช้เครื่องสำอางและสิ่งแปลกปลอมเพื่อการเสริมสายนั่นควรได้รับการว่ากล่าวตักเตือน

เหม ทองชัย (๒๕๒๓) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาวิจัยปฏิบัติการวิจัยธรรมนี้ โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเยาวชนเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๖๑ คน อันประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ๘๓ คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ๘๓ คน และนิสิตมหาวิทยาลัยปีที่ ๕ ๙๕ คน ใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลโดยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนหนึ่งของข้อคำถามเป็นพฤติกรรมต่อตนเองในประเด็น "การไม่ควบคุมอารมณ์" โดยใช้ข้อคำถามว่า

"ถ้าท่านเห็นใครก็ตามไม่สามารถระงับความโกรธได้ ท่านมีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ (๑๒๒ คน, ๔๖.๗๔ %) แสดงพฤติกรรมทางลบคือ ต่ำหนิ ๘๗ คน (๓๓.๓๓%) แสดงพฤติกรรมทางลบคือ ไม่ชอบไม่นับถือ และ ๕๒ คน (๑๙.๙๓%) แสดงความเห็นใจบุคคลที่ไม่ควบคุมอารมณ์ดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีประเด็น "ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น" ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อคำถามว่า "ถ้าท่านเห็นใครก็ตามที่ไม่มีความซื่อสัตย์ ท่านมีความรู้สึกต่อบุคคลนั้นอย่างไร" ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ (๑๐๗ คน, ๔๐.๙๙%) แสดงพฤติกรรมไม่ชอบ (ดูถูก เกลียด) ๗๕ คน (๒๘.๗๓%) (๒๘.๗๓%) แสดงพฤติกรรมไม่พอใจ ๖๕ คน (๒๔.๙๐%) จะไม่คบบุคคลนั้นเป็นมิตร ๑๔ คน (๕.๓๘%) แสดงความรู้สึกเบื่อหน่ายบุคคลที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีลักษณะ หรือสถานภาพต่างกันจะมีปฏิกริยา จริยธรรมแตกต่างกันไป และแม้แต่ภายในกลุ่มเดียวกันก็ยังคงมีความแตกต่างกันของปฏิกริยาจริยธรรม เหล่านี้ด้วย จากผลงานวิจัยและข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและตั้งสมมติฐาน ว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ มัธยมศึกษาปีที่ ๕ ครูและผู้บริหาร มี ปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นโดยส่วนใหญ่แตกต่างกัน

ภูมิภาค

ในสังคมหนึ่งๆ จะมีประเพณีอันหมายถึงความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม ระเบียบ แบบแผนและวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ เฉพาะที่แตกต่างกัน (สุภาวดี มีตรสมหวัง ๒๕๒๓: ๑๘๒-๑๘๓) ความแตกต่างดังกล่าวนี้ มล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๑๓: ๘๖) ได้กล่าวถึงความสำคัญ เอาไว้ว่า การจะจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลเป็นคนที่นั้นจะต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ต่างๆ ทางสังคม ของบุคคลนั้นในหลายด้านด้วยกัน เพราะว่าในต่างสภาพสังคมและต่างพฤติกรรมนั้นก็จะมีลักษณะ เฉพาะของสังคมนั้นๆ การให้การศึกษอบรมจึงต้องแตกต่างกันตามสภาพสังคมด้วย และเมื่อ พิจารณาสภาพสังคมไทยนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยแบ่งลักษณะสังคมออกเป็นภาค อันได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและยังมีกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะ สังคมเป็นแบบเฉพาะของตนเอง ซึ่งประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (๒๕๒๑: ๑๘-๑๙) ก็ได้แสดง ทรรณะเกี่ยวกับภูมิภาคต่างๆ นี้ว่า

ภาคกลางเป็นภาคที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางปกครองประเทศ คนทั่วไปจึงมีความตื่นตัวใน เรื่องต่างๆ อยู่ในระดับสูง ความจำเป็นต่างๆ ในการดำรงชีวิตทำให้คนภาคกลางต้องสำนึกใน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และต้องถือความต้องการความคิดเห็นและปัญหาต่างๆ ของตนเองเป็น ใหญ่ แทนที่จะคอยติดตามหรือฟังผู้อื่น ในทางประวัติศาสตร์คนภาคกลางต้องต่อสู้กับการรุกราน ของคนต่างชาติอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนในอิสรภาพ นอกจากนี้ตามสภาพภูมิ ศาสตร์และ เศรษฐกิจ คนในภาคกลางไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันมาก สภาพพื้นที่ของภาคกลาง เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำอยู่ทุกแห่ง เมื่อถึงฤดูหนาวก็จะมึ่น้ำไหลท่วมทุ่งนามาเองตามธรรมชาติ โดย ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องร่วมมือกันทำทวนบหรือวางระ เียบแบ่งปันน้ำกันใช้แต่อย่างใด ตรงข้ามกับ

ภาคเหนือซึ่งสภาพพื้นที่ลาดจากที่สูงมาที่ต่ำ ชาวบ้านต้องร่วมมือกันสร้างทำนบและแบ่งปันน้ำกันใช้ เพื่อให้ทั่วทุกคน และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีน้ำเฉพาะในบางแห่งเท่านั้น ชาวบ้านจำเป็นต้องมาสร้างบ้านเรือนรวมกัน ณ จุดเดียวที่สามารถหาน้ำใช้ได้ตลอดปี เช่นริมหนอง ในภาคกลางลักษณะการตั้งหมู่บ้านจึงต่างกับในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คนภาคกลางนิยมสร้างบ้านเรือนของตนเองอยู่โดดเดี่ยวเป็นเอกเทศ ไม่ได้อยู่ร่วมกันใกล้ชิดเหมือนหมู่บ้านในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะการตั้งหมู่บ้านเช่นนี้สนับสนุนลักษณะนิสัยนิยมความเป็นอิสระภาพและความเป็นตัวของตัวเองของคนภาคกลาง เปรียบเทียบกับคนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว คนภาคกลางชอบทำงานและใช้ชีวิตของตนเองตามลำพัง ไม่ชอบการทำงานเป็นกลุ่ม การร่วมมือกันมักจะมีอุปสรรคและปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้คนภาคกลางยังมีลักษณะเชื่อคนยาก เนื่องจากต่างคนต่างถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ไม่อยากนำตนเองไปผูกพันกับคนอื่น และไม่อยากยอมตนอยู่ใต้อำนาจผู้อื่น ปัญหาการเป็นนักเลงหรือการชิงดีชิงเด่นระหว่างบุคคลจะมีมากกว่าในภาคอื่น

ภาคเหนือเป็นภาคที่ชีวิตความเป็นอยู่เป็นไปอย่างเชื่องช้า ท่ามกลางธรรมชาติที่สูงบและอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนชิดกัน มีการร่วมมือช่วยเหลือกันในการทำงานและในการดำรงชีวิตทั่วไป การต่อสู้แข่งขันกันมีความจำเป็นน้อย เพราะธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ประชาชนภาคเหนือจึงมีจิตใจโอบอ้อมอารี นิยมความเป็นกันเองและรักสันติ

ภาคใต้เป็นภาคที่คนที่มีความสามารถจะประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างง่ายดาย เนื่องจากความสมบูรณ์ของธรรมชาติ (เหมืองแร่ สวนยางและค้าขาย) คนในภาคนี้จึงมีความรู้สึกภูมิใจในภาคของตนเองมาก เพราะได้เจริญขึ้นมาโดยใช้ทรัพยากรของตนเอง เนื่องจากเศรษฐกิจและการค้าของภาคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็ว ฐานะของคนก็อาจจะเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมืออย่างรวดเร็วเช่นกันได้ ความตื่นตัวของคนในภาคนี้จึงมีมากกว่าภาคอื่น มีการแข่งขันกันมากในเรื่องฐานะ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เสียเปรียบในเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ คนต้องต่อสู้ดิ้นรนมากเพื่อความอยู่รอด ความไม่เกื้อหนุนของธรรมชาติทำให้คนส่วนใหญ่

ต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากจน และมีผลตามมาคือ ความมั่งคั่งน้อย สันโดษ และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ทั้งนี้เป็นการปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง บุคคลต้องลดความมุ่งหวังในชีวิตลง มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ ไม่มียึดมั่นถือมั่นกับชีวิตและสิ่งแวดล้อม ชีวิตที่ง่ายๆ และจำเจตราตรำไปพร้อมกับความพยายามที่จะทำให้ชีวิตมีความหมายด้วยการแสวงหาความสนุกสนานร่าเริงเท่าที่จะพอหาได้มากกว่าความระเบียบจริงจังในชีวิต

กรุงเทพมหานครนั้นเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในกรุงเทพมหานครจะเป็นแบบทุติยภูมิ เช่น ลักษณะนายจ้าง-ลูกจ้าง และเนื่องจากเป็นที่รวมของบุคคลหลายอาชีพหลายกลุ่ม สภาพสังคมจึงสนับสนุนเสรีภาพในการต่อสู้ แข่งขันกันในการประกอบอาชีพ บุคคลต้องเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการปรับปรุงปรับตัวตลอด การดำเนินชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร จึงมีการแข่งขันกันสูงเน้นค่านิยมทางด้านความสัมฤทธิ์มาก

จะเห็นได้ว่าในแต่ละภูมิภาคก็จะมีลักษณะสังคมเป็นแบบเฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จริยธรรมจึงน่าจะแตกต่างกันไปบ้าง เพราะว่าจริยธรรมของสังคมในภูมิภาคหนึ่งๆ ก็อาจจะเหมาะสมกับสังคมนั้น ซึ่งอาจจะแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาตัวแปรนี้และตั้งสมมติฐานว่าคนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน

สภาพความเป็นเมือง

ลักษณะสังคมไทย เป็นสังคมทวิลักษณ์ คือมีลักษณะแบ่งแยก เป็นสังคมชนบทและสังคมเมือง สังคมชนบท เป็นสังคมที่มีความเคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีความเชื่อในเรื่องโชคลางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวชนบทโดยทั่วไปประกอบอาชีพ เกษตรกรรม มีรายได้น้อย มีระดับการศึกษาต่ำ และเนื่องจากสังคมชนบทเป็นสังคมปิด การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ไม่ใคร่จะสะดวกเหมือนสังคมเมือง การเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ไม่ใคร่ปรากฏบ่อยนัก ลักษณะการ

ดำเนินชีวิตของชาวชนบทจึงเป็นแบบเก่าที่เคยเป็นมาตั้งแต่บรรพบุรุษ (Textor ๑๙๕๘: ๖๔ ไพฑูรย์ เครือแก้ว ๒๕๑๓: ๑๘) การถ่ายทอดทางสังคมของคนในชนบทจะเป็นไปในรูปแบบที่พ่อแม่ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานเป็นรุ่นๆ ไป โดยคนชนบทถือว่าเด็กจะต้องเคารพผู้ใหญ่ สิ่งที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูกจะต้องปฏิบัติตามและจะต้องปฏิบัติเฉพาะในสิ่งที่พ่อแม่หรือสังคมยอมรับ จากสภาพภูมิศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ชาวชนบทไม่ค่อยมีโอกาสทราบความเป็นไปของสังคมอื่นมากนัก การเรียนรู้สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และจากการได้สังเกตแบบอย่าง การได้ยินได้ฟังคำบอกเล่าข่าวสารบันทึกต่างๆ จึงเป็นไปได้น้อย ทำให้ชาวชนบทโดยทั่วไปมีประสบการณ์ที่ค่อนข้างแคบและจำกัด สติปัญญาความรู้ไม่แตกฉาน ซึ่งก็มีผลให้การเรียนรู้พฤติกรรมและผลกรรมที่ตามมาในรูปแบบต่างๆ เป็นไปได้ไม่มากนัก

สังคมเมืองนั้นเป็นสังคมที่มีพลเมืองอาศัยอยู่หนาแน่น เป็นศูนย์กลางและจุดรวมของบุคคลที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างๆ และเนื่องจากเป็นสังคมเปิด การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมเป็นไปได้อย่างสะดวก อารยธรรมตลอดจนค่านิยมบางอย่างของชาวตะวันตกได้แพร่เข้ามาอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะผ่านทางด้านวัตถุ ด้านวิชาการและวิถีการดำเนินชีวิตคนในสังคมเมืองโดยทั่วไป จึงไม่ค่อยเคร่งครัดในจารีตประเพณีที่เคยยึดถือมาแต่ดั้งเดิมมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชีวิตของชาวเมืองเต็มไปด้วยการแข่งขัน ต้องกระตือรือร้น ต้องพึ่งตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง และเนื่องจากความสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองเป็นแบบมีวัตถุประสงค์ มีขอบเขต ไม่ลึกซึ้งและไม่แน่นแฟ้น แบบสังคมชนบท ชาวเมืองจึงต้องคำนึงถึงระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ต่างๆ มากกว่าคนในชนบท การถ่ายทอดทางสังคมจึงเป็นแบบให้เด็กพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตนเอง นอกจากนั้นคนในสังคมเมืองโดยทั่วไปจะตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาประกอบกับฐานะความเป็นอยู่โดยส่วนใหญ่ดีกว่าคนในชนบท จึงมักจะส่งเสริมบุตรให้ได้รับการศึกษาในระดับสูง จากประสบการณ์ทางการศึกษาย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้กว้างกว่าและดีกว่าคนที่มิระดับการศึกษาต่ำหรือไม่ได้รับการศึกษา คนในสังคมเมืองยังมีโอกาสได้พบเห็นแบบอย่างต่างๆ กัน ได้รับข่าวสารมากกว่าคนในชนบท การเรียนรู้พฤติกรรมและผลกรรมที่ตามมาในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นไปได้ดีกว่าคนในสังคมชนบท

ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบท และสังคมเมืองโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ขณะที่ชาวชนบทนิยมยึดมั่นในประเพณีของที่มีอยู่ ชาวเมืองนิยมนวัตกรรมชอบรับของแปลกใหม่ชาวชนบทนิยมนับถือผู้ใหญ่ เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ชาวเมืองนิยมระบอบประชาธิปไตย ชาวชนบทถือตระกูลเทือกเถาเหล่ากอเป็นสิ่งสำคัญ ชาวเมืองถือเอาบุคคลหรือปัจเจกภาพนิยม ชาวชนบทนิยมการรักษาความมั่นคงเอาไว้ ชาวเมืองนิยมชมชื่นการเปลี่ยนแปลง ชาวชนบทถืออดีตเป็นสรณะ ชาวเมืองถืออนาคตเป็นสรณะ ชาวชนบทถือว่าบุคคลที่มีชาติตระกูลดีย่อมมีเกียรติ ชาวเมืองนิยมคนที่ได้ฐานะมาจากความสำเร็จของตน ชาวชนบทมุ่งรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวเมืองมุ่งสร้างความสำเร็จก้าวหน้า ชาวชนบทยกย่องผู้นำเชื้อ พึ่งผู้นำ ชาวเมืองนิยมหลักความเสมอภาค ทุกคนมีความเสมอภาคกัน ชาวชนบทนิยมเดินสายกลาง ค่อยทำค่อยไป (ช้าๆ ใต้ฟ้าแล้งงาม) ชาวเมืองนิยมความกระตือรือร้นว่าเป็นของมีค่า (น้ำขึ้นให้รีบตัก) ชาวชนบทพยายามทำตนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ชาวเมืองพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติในทุกทาง ชาวชนบทมีความพอใจต่อการดำรงอยู่ ชาวเมืองเชื่อถือการกระทำต่างๆ ว่าจะต้องส่งผลตามที่ตั้งใจไว้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ๒๕๒๒: ๘๘-๘๙)

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นโดยยึดตัวแปรสภาพความเป็นเมืองนี้ค่อนข้างจะพบน้อย ได้แก่งานวิจัยของฝ่ายโครงการวิจัยวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (๒๕๑๘) ซึ่งทำการสำรวจความรู้สึกริชากรของกลุ่มบุคคลต่างๆ เกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมที่ครูควรประพฤติปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยนักเรีียนครู ผู้ปกครองผู้บริหาร นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งสิ้น ๗๔๖ คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เขตใน ๗๐ คน ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเขตนอก ๕๑ คน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามซึ่งสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยโดยส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเองพบว่า

๑. การหาความสำราญจากในทึลลับหรือสถานอาบอบนวด ร้อยละ ๖๘ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีปฏิกริยาเห็นด้วยที่ครูจะเที่ยวได้บ้าง แต่ไม่เห็นด้วยที่ครูจะเที่ยวพร่ำเพรื่อ ส่วนที่เหลือไม่เห็นด้วยที่ครูจะมีพฤติกรรมเช่นนี้ และผู้ปกครองที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเขตในเห็นด้วยที่ครูจะมีพฤติกรรม เช่นนี้มากกว่าผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเขตนอกอย่างมีนัยสำคัญ

๒. การเล่นการพนันที่คนทั่วไปเล่นได้ เช่น ม้า มวย ไพ่ การพนันประเภทงานวัด ร้อยละ ๒๘ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยที่ครูจะมีพฤติกรรมเช่นนี้บ้าง ส่วนที่เหลือแสดง ปฏิกริยาไม่เห็นด้วย และผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเขตใน และ เขตนอกมีปฏิกริยา ไม่แตกต่างกัน

๓. การเล่นการพนัน เช่น บิลเลียด ไพ่ และการดื่มสุรา เพื่อเป็นการเข้าสังคม ในสโมสรต่างๆ ร้อยละ ๘๕ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยที่ครูจะมีพฤติกรรมเช่นนี้บ้าง ที่ เหลือไม่เห็นด้วยที่ครูจะกระทำเช่นนี้ ผู้ปกครองนั้นผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ ในกรุงเทพมหานครเขตในและ เขตนอกมีปฏิกริยาไม่แตกต่างกัน

๔. การแสดงอารมณ์โกรธของครู ร้อยละ ๗๓ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยที่ ครูจะแสดงอารมณ์โกรธได้บ้าง ส่วนที่เหลือแสดงปฏิกริยาไม่เห็นด้วย กล่าวคือ ครูไม่ควรแสดง อารมณ์โกรธออกมาเลย ผู้ปกครองนั้นผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ- นครเขตในและ เขตนอกมีปฏิกริยาไม่แตกต่างกัน

๕. การแต่งกายของครู ร้อยละ ๘๕ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นด้วยที่ครูจะแต่งกาย เรียบๆ ใช้เครื่องสำอางแต่พอประมาณ ไม่ดูฉูดฉาดตา และผู้ปกครองที่อยู่ในกรุงเทพฯ นครเขตในและ เขตนอกมีปฏิกริยาจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

๖. การหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันสมัยอยู่เสมอ ร้อยละ ๘๘ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เห็นด้วยที่ครูจะมีพฤติกรรมเช่นนี้ และผู้ปกครองที่อยู่ในกรุงเทพฯ นครเขตในและ เขตนอกมีปฏิกริยา จริยธรรม ไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าวไม่ว่าจะสรุปได้ว่าคนที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีสภาพความเป็น เมืองต่าง กันจะมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และเนื่องจาก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ นครเขตใน กรุงเทพฯนครเขตนอก อำเภอเมืองและอำเภอชนบท (ต่างจังหวัด) ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีความ คล้ายคลึงและความแตกต่างกันในเรื่องความเชื่อทางจารีตประเพณี สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตและการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้นมาน้อยต่างกันไป อันน่าจะมีผลต่อแนวคิด และปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองด้วย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและตั้ง

สมมติฐานว่า คนที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเขตใน กรุงเทพมหานครเขตนอก อำเภอเมืองและ อำเภอชนบทมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน

อาชีพหลักของครอบครัว

ในแวดวงสังคมจะ เห็น ได้ว่ามีกลุ่มคนซึ่งมีอาชีพหลักของครอบครัวแตกต่างกันมากมาย หลายกลุ่ม กลุ่มคนเหล่านี้ต่างมีวิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกันและได้ คิดต่อสัมพันธ์กับบุคคลที่มีคุณสมบัติต่างกัน เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มีอาชีพหลักหนึ่งๆ จะ ได้สังเกต เห็นการปฏิบัติของพ่อแม่ต่อผู้อื่น ตลอดจนการปฏิบัติของพ่อแม่ต่อเด็กเองแตกต่างกัน พ่อแม่ที่มีอาชีพ ต่างกันต่างก็มีความมุ่งหวังที่จะ ใ้บุตร เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามความต้องการของครอบครัว จึงอบรม สั่งสอนและปลูกฝังลักษณะนิสัย บุคลิกภาพให้เป็น ไปตามค่านิยม ความเชื่อที่เหมาะสมกับพื้นฐานอาชีพ ของตน ซึ่งลูฟิตรา สุภาพ (๒๕๑๕: ๗๑) ก็ได้ให้ความเห็นเช่นนี้ว่า บุคคลใดอยู่ในอาชีพหนึ่ง เป็นเวลานานพอสมควร จะ เกิดความรู้สึก บิดบัง ละเอียดเบญญู เกณฑ์นั้นๆ ว่าเป็น เสมือนของตนเอง (Identification) ไม่มากก็น้อย ซึ่งช่วยให้ปฏิบัติในสิ่งที่อาชีพนั้นยอมรับ ฉะนั้นอาชีพหลัก ของครอบครัวจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้พฤติกรรมที่ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร ที่ต่างกัน (Hurlock ๑๙๖๕: ๕๔) อันมีผลให้ปฏิกริยาจริยธรรมแตกต่างกันได้

ในสังคมไทยนั้นจะ เห็น ได้ว่า คนในสังคมโดยส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการใช้แรงงาน ธุรกิจการค้าหรือลูกจ้างเอกชน คนที่อยู่ในอาชีพเหล่านี้ต่างมีระดับการศึกษามีฐานะความเป็นอยู่ ที่แตกต่างกัน ความแตกต่างกันดังกล่าวส่งผลให้บุคคลในอาชีพนั้นๆ มีค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิต และแนวคิด เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแตกต่างกันด้วย

จากการพิจารณาลักษณะงานอาชีพจะ เห็น ได้ว่า อาชีพที่ต่างกันย่อมต้องการบุคคลที่มี ลักษณะและคุณสมบัติต่างกันไป อาชีพรับ ราชการโดยทั่วไปต้องการบุคคลที่มีความรู้ระดับการศึกษา สูง จากประสบการณ์ทางการศึกษาย่อมทำให้บุคคลในอาชีพนั้นๆ ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆมากกว่า และ มีทักษะ ในการพิจารณาไตร่ตรองพฤติกรรมต่างๆ ได้ดีกว่าบุคคลในอาชีพอื่นซึ่งมีการศึกษาน้อย การจะ เชื่อถือสิ่งใดย่อมจะพิจารณาว่าสิ่งนั้นๆ เป็นสิ่งที่มีเหตุผลเพียงพอหรือไม่ อาชีพบางอาชีพ เช่นธุรกิจการค้าและรับราชการ ลักษณะงานจะต้องติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น บางครั้งยังต้อง

ใช้ความคิด และการตัดสินใจของตนเองเป็นส่วนใหญ่ด้วยในขณะที่อาชีพใช้แรงงานและลูกจ้าง
 เอกชนจะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเป็นงานที่ต้องทำตามคำแนะนำของผู้ที่เหนือกว่า กลุ่มคนในอาชีพ
 ต่างกันเหล่านี้ย่อมจะมีค่านิยมที่แตกต่างกันโดยผู้ที่อยู่ในอาชีพที่ต้องคิดต้องตัดสินใจด้วยตนเองมัก
 จะถือความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะต้องรับผิดชอบในหน้าที่การงานด้วยตน
 เอง กลุ่มคนในอาชีพนี้จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองมีวินัยในตนเอง มีการตั้งมาตรฐานตนเอง
 มากกว่ากลุ่มที่ต้องทำตามคำแนะนำของผู้อื่น การอบรมเลี้ยงดูบุตรของบุคคลเหล่านี้จะมุ่งที่การ
 ควบคุมภายใน ในขณะที่คนที่อยู่ในอาชีพที่ต้องทำตามคำแนะนำของผู้ที่เหนือกว่า มุ่งหวังให้บุตร
 ทำตามกฎเกณฑ์ภายนอก การอบรมเลี้ยงดูบุตรจึงอยู่ในรูปของการควบคุมจากภายนอก (Secord
 and Bachman ๑๙๖๔: ๔๖๒) ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ โคห์น (Kohn ๑๙๖๓ cited
 in Watson and Lindgren ๑๙๗๓: ๓๑๑-๓๑๓) ที่พบว่า พ่อแม่ผู้ใช้แรงงานเน้นให้ลูกมี
 พฤติกรรมเชื่อฟัง ทำตามคำสั่ง มีการทำโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิดกฎเกณฑ์ในขณะที่พ่อแม่
 ขนชั้นกลางจะเน้นความเป็นอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ การมีทักษะทางสังคม ผลการศึกษา
 นี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของวัตสันและลินด์เกรน (Watson and Lindgren ๑๙๗๓: ๓๒๖-๓๒๗)
 ที่พบว่า ในการสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในสถานการณณ์แก้ปัญหา แม่ที่มาจากครอบครัว
 ผู้ใช้แรงงานจะมีการวิพากษ์วิจารณ์และเข้มงวดกับการทำงานของเด็กมาก และยังมีแนวโน้มที่จะ
 แนะนำวิธีการแก้ปัญหาให้เด็กมาก ส่วนแม่ชนชั้นกลางจะมีการชมเชยสนับสนุนให้เด็กเกิดกำลังใจ
 ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง ผลการศึกษาดังกล่าวนี้นี้เป็นไปในทำนองเดียวกับผลสรุปการวิจัยหลายเรื่อง
 ที่เบคเกอร์ (Becker cited in Hoffman and Hoffman ๑๙๖๔: ๑๖๔-๒๐๔) ได้กระทำ
 ไว้และพบว่า พ่อแม่จากครอบครัวระดับต่ำซึ่งมีอาชีพใช้แรงงานชอบการลงโทษทางกาย และควบคุม
 ลูกอย่างเข้มงวดกวาดขัน ในขณะที่พ่อแม่ชนชั้นกลางจะให้ความอบอุ่นแก่ลูก มีการอธิบายเหตุผล
 และ แสดงความเสียใจเมื่อลูกกระทำผิด

กลุ่มคนที่มีการศึกษาสูงหรือมีรายได้ดีโดยทั่วไปมักจะมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะอบรม
 สั่งสอนบุตร มีการตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาและมีการตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริม
 บุตรให้มีพัฒนาการในด้านต่างๆ ซึ่งดาห์ลเบิร์กและเวน (Dahlberg and Ven ๑๙๗๗: ๑๔-๑๕)
 ก็ได้ให้ความเห็นว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีการศึกษาสูงและมีรายได้ดี พ่อแม่มักจัดหาอุปกรณ์

ทางด้านการศึกษาของเล่นและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก พ่อแม่จะเอาใจใส่เด็กและมีการอบรมเลี้ยงดูแบบยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบจนเกินไป ตลอดจนฝึกให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองได้ดี นอกจากนี้เลอวิส และโรเซนบลัม (Lewis and Rosenblum ๑๙๗๘: ๖๘) ก็ได้แสดงความคิดเห็นว่า แม่ที่มีระดับการศึกษาสูงมีรายได้ดี จะตอบข้อซักถามของเด็กและให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ แก่เด็กได้ดีกว่า ซึ่งรายละเอียดก็จะมีผลต่อพัฒนาการทางการคิดของเด็ก ผิดกับเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำมีรายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกผู้ใช้แรงงาน บิดามารดาจะไม่มีเวลาให้กับครอบครัวมากนัก เพราะต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว เมื่อมีรายได้น้อยการจัดหาอุปกรณ์ทางการเรียนและเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ จึงเป็นไปได้ยาก นอกจากนั้นแล้วบุคคลที่อยู่ในครอบครัวนี้โดยทั่วไปจะขาดความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ขาดแบบอย่างที่ดีงามและเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของแอนเดอร์สันและโดวาน (Anderson and Dovan ๑๙๘๘ cited in Russell ๑๙๖๖: ๑๘๘) ซึ่งศึกษาความแตกต่างของเด็กที่มาจากครอบครัวระดับต่างๆ จำนวน ๑๐๐๐ คน พบว่า เมื่อถามเด็กที่มาจากครอบครัวต่างๆ ถึงบุคคลที่เขายกย่องตามเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพหลักใช้แรงงานจะตอบว่าไม่มีใครที่เขายกย่องตาม แต่เมื่อถูกขอร้องให้ตอบ เด็กจะเลือกคนในครอบครัวของเขาโดยเลือก ปู่ ย่า หรือลุง ซึ่งต่างจากเด็กที่มาจากครอบครัวระดับสูง และกลาง เด็กเหล่านี้จะตอบถึงบุคคลสำคัญๆ ต่างๆ มากมาย

สำหรับการศึกษาที่ทำกันในสังคมไทยนั้น รัชณี กิติพรชัย และมธุรส วีระเดชกำแหง (๒๕๑๕: ๖๕-๖๖) ต่างพบว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรในแต่ละครอบครัวมักจะแตกต่างกันในระหว่างครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษากับที่มีการศึกษาน้อยหรือไม่มีการศึกษา ทั้งสองจะใช้วิธีการลงโทษที่ต่างกันโดยพ่อแม่ที่มีการศึกษาดี จะลงโทษด้วยการตักเตือน แนะนำ ชี้แจงเหตุผล ไม่ใช่เขียนตีหรือลงโทษอย่างรุนแรง พ่อแม่ที่มีการศึกษาน้อยมักใช้วิธีการลงโทษรุนแรง เช่น ตู๋ ตู๋ เขียนตี เพราะเชื่อว่าเป็นวิธีที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของบุตรได้ การอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันนี้ย่อมมีผลให้แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงปรารถนาที่ควรปฏิบัติแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ กรูณา กิจขยัน (๒๕๑๗: ๗๙) ที่พบว่า ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ กลไกกรรม รับจ้าง และอื่นๆ มีวินัยในตนเองแตกต่างกัน

($P < .๐๑$) โดยนักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ รับจ้าง และอื่นๆ มีวินัย ในตนเองมากกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพกสิกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน ($P < .๐๑$.๐๑ .๐๕ และ .๐๑ ตามลำดับ) นอกจากนี้จากการศึกษาของซูชีพ อ่อนโคกสูง (๒๕๑๖: ๘๘) ก็พบว่า เด็กที่ผู้ปกครองรับราชการและค้าขายมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่ผู้ปกครองทำไร่ ทำนา ทำสวน และรับจ้าง

งานวิจัยที่ศึกษาปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่นที่กระทำกับคนที่มีอาชีพหลักในครอบครัวที่ต่างกัันนั้น มีน้อยมาก ซึ่งก็ได้แก่ งานวิจัยของ จรรยา สุวรรณทัต (๒๕๒๔) ซึ่งทำการศึกษาความแตกต่างในแบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ระหว่างแม่ที่ทำงานนอกบ้านและแม่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านของครอบครัวรายได้น้อย ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตชุมชนแออัดคลองเตย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาประกอบด้วยกลุ่มแม่ที่ทำงานนอกบ้าน ๑๐๑ คน และกลุ่มแม่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ๕๕ คน ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยทั่วไป วิธีปฏิบัติที่แม่ใช้ในการจัดการกับสภาพการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นกับเด็ก และในการให้การเสริมแรงต่อพฤติกรรมที่เป็นที่พึงปรารถนาของคนในสังคม แบบสอบถามนี้มีคำตอบให้เสือกและคำถามบางข้อ เป็นปลายเปิดเพื่อให้แม่แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม รวมจำนวนข้อประมาณ ๑๐๐ ข้อคำถาม ส่วนหนึ่งของข้อคำถามเป็นพฤติกรรมต่อตนเองของลูกในประเด็น "ความรู้สึกผิด" ผู้วิจัยได้ถามวิธีการที่แม่ปฏิบัติเมื่อลูกสารภาพผิดโดยที่แม่ไม่ได้ถามหรือคาดคั้น ผลการวิจัยพบว่า ในแม่ที่ทำงานนอกบ้าน ร้อยละ ๑๖.๘๓ จะมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบคือ ดูหรือขู่ลูกว่าถ้ากระทำผิดเช่นนี้อีกจะถูกลงโทษ ร้อยละ ๔.๕๕ ชมเชยหรือให้รางวัลที่ลูกกระทำเช่นนี้ ร้อยละ ๔๖.๘๓ แนะนำสั่งสอนลูกว่าควรแก้ไขตนเองอย่างไรจึงจะไม่ทำผิดอีก ร้อยละ ๑.๘๘ บอกไม่ให้กังวลหรือเอาใจใส่ต่อความผิดนั้น ที่เหลือร้อยละ ๒๕.๙๐ มีปฏิกริยาอื่นๆ แตกต่างไป ส่วนแม่ที่ไม่ทำงาน ร้อยละ ๑๙.๓๕ จะมีปฏิกริยาดูหรือขู่ลูกว่า ถ้ากระทำผิดเช่นนั้นอีกจะถูกลงโทษ ร้อยละ ๓.๒๓ ชมเชยหรือให้รางวัล ร้อยละ ๔๕.๑๖ แนะนำสั่งสอนลูกว่าควรแก้ไขตนเองอย่างไร จึงจะไม่ทำผิดอีก ร้อยละ ๑.๐๘ บอกไม่ให้กังวลหรือเอาใจใส่ต่อความผิดนั้น ที่เหลือร้อยละ ๓๑.๑๘ มีปฏิกริยาอื่นๆ แตกต่างไป

จากประสบการณ์ที่ต่างกันที่คนในแต่ละอาชีพได้รับไม่ว่าจะเป็น เรื่องวิธีการอบรมเลี้ยงดู และการได้สังเกตแบบอย่าง ย่อมมีผลให้การเรียนรู้พฤติกรรมที่ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร แตกต่างกันไป อันส่งผลให้มีปฏิกริยาจริยธรรมแตกต่างกันไปได้ การศึกษาปฏิกริยาจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างหลายอาชีพนี้ จะช่วยให้เข้าใจแนวคิด ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร ของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในครอบครัวที่มีอาชีพหลักแต่ละอย่างได้ ซึ่งก็จะมีผลให้การพัฒนาจริยธรรมกับคนในสังคมไทยสำเร็จลุล่วงได้ดีขึ้น และเนื่องจากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่นโดยพิจารณาตัวแปรอาชีพนี้ยังมีน้อยมาก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและตั้งสมมติฐานว่า คนที่มีอาชีพหลักของครอบครัวรับราชการ ใช้แรงงาน ธุรกิจการค้า และลูกจ้างเอกชนมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อสำรวจสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับแนวคิดและปฏิกริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ประกอบการที่มีต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่น
๒. เพื่อศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับเพศ ศาสนา สถานภาพ ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพ ว่ามีอิทธิพลต่อปฏิกริยาจริยธรรมหรือไม่
๓. เพื่อสร้างมาตรฐานวัดปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่นที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาเฉพาะปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมตนเองของผู้อื่น ซึ่งมีขอบเขตการดำเนินงานดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ มัธยมศึกษาปีที่ ๕ ครู และผู้ประกอบการ จากโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น ๓๐๐๐ คน แยกเป็นนักเรียนระดับชั้นละ ๖๐๐ คน ครูและผู้ประกอบการอย่างละ ๖๐๐ คน เช่นกัน
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ

๒.๑ แบบสำรวจสถานภาพทั่วไปซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วยรายละเอียด ส่วนตัวของผู้ตอบตามตัวแปรอิสระ

๒.๒ มาตรฐานปฏิบัติกิจจรรยาบรรณต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น

๓. ตัวแปรที่ศึกษา

๓.๑ ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่

- เพศ
- ศาสนา แบ่งเป็น พุทธ คริสต์ และอิสลาม
- สถานภาพ แบ่งเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ครูและผู้ปกครอง
- ภูมิภาค แบ่งเป็น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร
- สภาพความเป็นเมือง แบ่งเป็น กรุงเทพมหานครเขตใน กรุงเทพมหานครเขตนอกอำเภอเมือง และอำเภอชนบท (ต่างจังหวัด)
- อาชีพหลักของครอบครัว แบ่งเป็น รับราชการ ใช้แรงงาน (ชาวนา ชาวไร่ กรรมกร) ธุรกิจการค้า และลูกจ้างเอกชน

๓.๒ ตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ คะแนนที่ได้จากมาตรฐานปฏิบัติกิจจรรยาบรรณต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ปฏิบัติกิจจรรยาบรรณ เป็นพฤติกรรม เจตนาซึ่งผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองตามความเชื่อของบุคคล เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ดี ที่ถูก ที่ควร ในสภาพการณ์นั้นๆ

๒. ข้อมูลที่ศึกษาจากคำรายงาน ทั้งนี้เนื่องจากคำรายงานมีเนื้อหาครอบคลุมทั้ง ปฏิบัติกายภายนอกและปฏิบัติภายในของปฏิบัติกิจจรรยาบรรณทั้งทางบวกและทางลบ ทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างกว่าวิธีการศึกษาอื่นๆ อาทิเช่น การสังเกต

ข้อจำกัดของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลแม้ว่าจะพยายามรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากอย่างกว้างขวาง แต่ก็ประสบอุปสรรคเกี่ยวกับการมีระยะเวลาอันสั้น ข้อมูลที่ได้รับจึงขาดจำนวนไปสำหรับบางแห่ง อาจทำให้ขาดความสมบูรณ์ไปบ้างตามควร

ความหมายของคำที่ใช้

๑. จริยธรรมคือ แนวทางของบุคคลในการตัดสินใจ พฤติกรรมใด เป็นพฤติกรรมที่พึงาม ถูกต้อง ควรปฏิบัติ พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีงาม ไม่ถูกต้อง ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม

๒. ปฏิกริยาจริยธรรมหมายถึง การตอบสนองของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ที่กระทำต่อตนเอง เกิดจากการประเมินพฤติกรรมของผู้อื่น แล้วมีความรู้สึกในทางบวกหรือลบ ซึ่งอาจนำไปสู่การแสดงออกของพฤติกรรมตอบสนองได้

๓. พฤติกรรมต่อตนเอง (Self-directed behaviors) คือพฤติกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง อันประกอบด้วย

๓.๑ การควบคุมตนเอง (Self Control) ได้แก่ การระงับความอยาก การควบคุมอารมณ์ ความรู้ตัวไม่ประมาท ความมีวินัยในตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความพอใจในตนเอง การตั้งมาตรฐานตนเอง และการล้มลงพยายาม

๓.๒ การประเมินตนเอง (Self Evaluation) ได้แก่ การสำรวจตนเอง การให้คุณค่าตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกผิดและความละอายใจ

๓.๓ การกระทำต่อตนเอง (Self Treatment) ได้แก่การให้รางวัลตนเอง การปลอบใจตนเอง การลงโทษตนเอง การรักษาสุขภาพ การปรุงแต่งร่างกาย และการปรับปรุงตนเอง

๔. นักเรียนหมายถึงผู้ที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ และมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ปีการศึกษา ๒๕๒๔ ในภูมิภาคต่างๆ
๕. ครูหมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในภูมิภาคต่างๆ
๖. ผู้ปกครองหมายถึง บิดามารดา หรือผู้อุปการะเลี้ยงดูนักเรียน
๗. สภาพความเป็นเมือง หมายถึงสภาพความเจริญของท้องที่ แบ่งออกเป็นกรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอเมือง (ต่างจังหวัด) และอำเภอชนบท (ต่างจังหวัด)

สมมติฐานในการวิจัย

๑. กลุ่มชายและกลุ่มหญิงมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน
๒. กลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน
๓. นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ มัธยมศึกษาปีที่ ๕ ครู และผู้ปกครองมีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน
๔. คนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน
๕. คนที่อยู่ในกรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอเมือง และอำเภอชนบท (ต่างจังหวัด) มีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน
๖. คนที่มีอาชีพหลักของครอบครัวรับราชการ ใช้แรงงาน ลูกจ้างเอกชนและธุรกิจการค้ามีปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่นแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบแนวคิดว่า จริยธรรมต่อพฤติกรรมของตนเองของคนในสังคมไทย
๒. ทำให้เห็นภาพรวมของคนในสังคมไทยว่า คนไทยมีวิถีชีวิตที่เคร่งครัดหรือหลวมในด้านปฏิบัติจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของตนเองของผู้อื่น
๓. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับปฏิบัติจริยธรรมของนักเรียนครูและผู้ปกครองต่อพฤติกรรมของตนเองของผู้อื่น
๔. เพื่อเป็นแนวคิดพื้นฐานในการนำไปใช้ฝึกอบรมจริยศึกษา หรือจัดหลักสูตรการเรียนการสอนจริยศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย